

ΛΑΜΠΡΟΣ Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΗΣ

ΛΑΜΠΡΟΣ Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ*

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΗΣ

(ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ, ΚΥΡΙΩΣ, ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ, ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΑΝ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ)

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στόχος, υλικό και μέθοδος εργασίας.

Με τη σύντομη αυτή εργασία γίνεται προσπάθεια προσέγγισης του έλληνα τοξικομανούς που γίνεται και εγκληματίας.

Το ενδιαφέρον είναι εύλογο, αφού, σήμερα, διαπιστώνεται ότι, ο εγκληματίας είναι, όχι σπάνια, πλέον, τοξικομανής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τον μήνα **Μάρτιο** του έτους **1987**, από τους **3.927** κρατούμενους στις ελληνικές φυλακές (ως κατάδικοι και υπόδικοι) οι **747** ήταν για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών (κυρίως για εμπόριο ναρκωτικών). Δηλαδή το **19,02%** του συνολικού αριθμού των κρατούμενων. Απ' αυτούς οι **300**, περίπου, ήταν τοξικομανείς - οι **200** ήταν κρατούμενοι στο Ψ.Π.Φ.Κ., ως κατάδικοι και υπόδικοι, όπου γινόταν προσπάθεια θεραπείας (αποτοξίνωσής) τους και οι υπόλοιποι σε άλλες φυλακές.

Βάση, για τη μελέτη αυτή, αποτελεί το ιστορικό διακοσίων ελλήνων τοξικομανών, που απασχόλησαν την Ελληνική Δικαιοσύνη - ειδικότερα το Εφετείο Αθηνών - τα τελευταία χρόνια. (Σημειώνεται ότι, από τα **401** άτομα, που καταδικάστηκαν το έτος **1983** από όλα τα Εφετεία της χώρας, για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, τα **140** καταδικάστηκαν από το Εφετείο Αθηνών).

Οι τοξικομανείς, που απασχόλησαν, με τα εγκλήματά τους, το πιο πάνω δικαστήριο, κατά το διάστημα αυτό, είναι πολύ περισσότεροι. Επειδή, όμως, επιδιώκεται, με την εργασία αυτή, να προσδιοριστεί **ειδικότερα** το πορτραίτο του σύγχρονου έλληνα τοξικομανούς, με τελικό στόχο την αναζήτηση των αιτιών, που οδηγούν τους έλληνες στα ναρκωτικά και τη σχέση της τοξικομανίας με την εγκληματικότητα, το ενδιαφέρον μας επικεντρώθηκε στους έλληνες τοξικομανείς. Γι αυτό δεν περιλαμβάνονται (στο δείγμα) ούτε αλλοδαποί, οι οποίοι είναι αρκετοί (σημειώνεται ότι, από έρευνά μας, προκύπτει ότι: Από τα **480** άτομα που καταδικάστηκαν για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών από το Εφετείο Αθηνών, από το **1978** μέχρι και το **1985**, τα **366** ήταν έλληνες και τα **114** αλλοδαποί, δηλαδή το **25%** των καταδικασθέντων ήταν αλλοδαποί), ούτε περιπτώσεις (και είναι πολλές), για τις οποίες δεν υπάρχει πλήρες ιστορικό και ιδίως ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη. Αυτό είναι φυσικό,

* Εισαγγελέας Εφετών Αθηνών.

αφού η εργασία αυτή είναι αναδρομική και όχι πόρισμα, που στηρίζεται σε απαντήσεις, που δόθηκαν σε προκαθορισμένες ερωτήσεις.

Η επιλογή των διακοσίων περιπτώσεων έγινε τυχαία, με την έννοια ότι έτυχε να ασχοληθώ μ' αυτές, για επαγγελματικούς λόγους. Χρήσιμο, βέβαια, θα ήταν να εκτεθεί και το ιστορικό κάθε ενός από τα περιστατικά αυτά και, στη συνέχεια, να εξαχθούν τα σχετικά συμπεράσματα τα οποία, έτσι, θα σκιαγραφούσαν, με πολύ διαφάνεια, τον σύγχρονο έλληνα τοξικομανή εγκληματία.

Αυτό, όμως, είναι αδύνατον να γίνει στην εργασία αυτή.

Η πείρα από την επαφή με τους τοξικομανείς εγκληματίες, καθημερινά και για πολλά χρόνια, στα δικαστήρια και στις φυλακές, πείθει ότι **πραγματικά ο σύγχρονος έλληνας τοξικομανής είναι όπως το δείγμα τον παρουσιάζει.**

Κρίθηκε πως είναι καλύτερο να χρησιμοποιούνται φράσεις, οι οποίες έχουν κάποια ελαστικότητα, ως προς τα ποσοστά, που προκύπτουν από την έρευνα, όπως α) «Οι περισσότεροι» από τους τοξικομανείς: χρησιμοποιείται για να υποδηλωθεί ότι, το ποσοστό είναι πάνω από το 51%, το ίδιο υποδηλώνεται με το «συνήθως». β) «Ελάχιστοι» από τους τοξικομανείς: χρησιμοποιείται για να υποδηλωθεί ότι, το ποσοστό τους είναι μικρότερο από το 10% του συνόλου, γ) «αρκετοί» από τους τοξικομανείς: χρησιμοποιείται για να υποδηλωθεί ότι, το ποσοστό είναι το 30-50% του συνόλου, δ) «σχεδόν όλοι»: χρησιμοποιείται για να υποδηλωθεί ότι, το ποσοστό είναι μεγαλύτερο από το 90% του συνόλου και ε) τέλος το «μερικοί»: χρησιμοποιείται για να υποδηλωθεί ότι το ποσοστό είναι μεταξύ 10-30%. Τα επιρρήματα «πάντοτε» και «ποτέ» δε χρησιμοποιούνται, γιατί η πείρα της ζωής και γενικά η πράξη, εμφανίζει διάφορες περιπτώσεις και περιστατικά, ώστε να παρεμποδίζεται η χρήση τους.

Η εργασία θα θεωρηθεί ότι πέτυχε στο στόχο της, αν δώσει μια γενική άποψη για την εικόνα του σύγχρονου έλληνα τοξικομανούς που έγινε και εγκληματίας. **Ειδικότερα:** σχετικά με το φύλο του, την εμφάνισή του, τη μορφωσή του, την κατάσταση της οικογένειάς του, τη σωματική και την ψυχική του υγεία, την προσωπικότητά του, το επάγγελμά του, το οικογενειακό του περιβάλλον, τις σεξουαλικές του σχέσεις, τον τόπο που μεγάλωσε και έζησε, την ηλικία από την οποία άρχισε τα ναρκωτικά, τις γνώσεις που είχε για τα ναρκωτικά όταν τα άρχισε. Ακόμη για τις αιτίες που τον ώθησαν σ' αυτά, ποιο ήταν το πρώτο ναρκωτικό που πήρε, τα κλινικά συμπτώματα, τη σχέση των ναρκωτικών με την εγκληματικότητα, για την προσπάθεια θεραπείας του, πώς νιώθει όταν βρίσκεται σε κατάσταση υποδούλωσης από τα ναρκωτικά, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί, τη στάση του περιβάλλοντος (οικογενειακού-φιλικού-Πολιτείας), την οικογενειακή του κατάσταση, τις κατηγορίες των τοξικομανών και για την εξέτασή του. Τελικά, διατυπώνονται, με πολύ σύντομο τρόπο, κάποιες συμπερασματικές σκέψεις.

Με τις λίγες υποσημειώσεις γίνονται πολύ σύντομες παρατηρήσεις, σχόλια, επισημάνσεις, συγκρίσεις και παραπομπές σε απόψεις, στατιστικές και βιβλιογραφία, για μεγαλύτερη ενημέρωση. Μεγαλύτερη ανάπτυξη του θέματος γίνεται στο εκδοθέν έργο μας με τον τίτλο «Ο ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΣ», Αθήνα 1988.

II. Η ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ).

A. Γενικά. Έννοια των όρων: «ναρκωτική ουσία», «τοξικομανής» και «τοξικομανία»

Η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία *περί ναρκωτικών*, δηλαδή, ο Ν.1729/1987, που ισχύει από 7-8-1987, όπως τα άρθρα του 13 και 14 τροπ.με το άρθρο 20 του Ν. 1738/1987, που ισχύει από 20-11-1987, δεν χρησιμοποιεί τον καθιερωμένο στην επιστήμη όρο «τοξικομανής», που χρησιμοποιούσε και η νομοθεσία που καταργήθηκε με τον πιο πάνω νόμο (το άρθρο 13 του Ν.Δ. 743/1970, σύμφωνα με το οποίο «τοξικομανείς εν τη έννοια του παρόντος Ν. Διατάγματος θεωρούνται όσοι, κτησάμενοι την έξιν της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών, αδυνατούν να αποβάλουν αυτοδύναμως ταύτην, δεόμενοι ειδικής προς τούτο θεραπευτικής μεταχειρίσεως».

Αντί του όρου «τοξικομανείς» χρησιμοποιεί τον όρο «χρήστες ναρκωτικών ουσιών, που υποβάλλονται σε ειδική μεταχείριση» (άρθρο 13/1 Ν.1729/1987).

Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, (άρθρ. 4 του Ν. 1729/1987), πολύ σωστά, όπως και με την προϊσχύσασα νομοθεσία (άρθρ. 1Ν.Δ.743/70), ορίζεται ότι «ναρκωτικά, κατά την έννοια του νόμου αυτού, είναι ουσίες, τεχνητές ή φυσικές, που δρουν στο κεντρικό νευρικό σύστημα και προκαλούν εξάρτηση του ατόμου από αυτές και που περιλαμβάνονται *ιδίως* στους τέσσαρες (4) πίνακες του άρθρου αυτού...», δηλαδή, γίνεται ενδεικτική και όχι περιοριστική απαρίθμηση των ναρκωτικών ουσιών.

Την παραπάνω ιδιότητα, επομένως, δεν έχει κάθε καταναλωτής ναρκωτικών, ούτε αυτός, που μπορεί μόνος του να αποβάλει την έξη του γι' αυτά, αλλά μόνον εκείνος που: α) Απέκτησε την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και β) Δεν μπορεί μόνος του να αποβάλει την έξη αυτή, γι' αυτό χρειάζεται να υποβληθεί σε ειδική θεραπευτική μεταχείριση. Στην πρακτική χρησιμοποιούν τον όρο «μη δυνάμενοι τοξικομανείς», για να υποδηλώσουν αυτούς, που ανήκουν στην κατηγορία αυτή, σ' αντίθεση με τους «δυνάμενους τοξικομανείς» που μπορούν και μόνιμοι ν' αποβάλουν αυτή τη manía. (βλ.περισ. Καράμπελα(α)).

Κατά την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, τοξικομανία είναι η κατάσταση χρόνιας ή περιοδικής δηλητηριάσεως, που δημιουργείται από την επανειλημμένη κατανάλωση μιας τοξικής ουσίας, φυσικής ή συνθετικής.

Όπως και με την προϊσχύσασα νομοθεσία (Ν.Δ.743/70), έτσι και κατά την ισχύουσα νομοθεσία, ο «τοξικομανής», κατά την ορολογία της επιστήμης ή αλλιώς «ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών, που υποβάλλεται σε ειδική μεταχείριση», κατά την ορολογία της ισχύουσας, πλέον, νομοθεσίας (Ν.1729/1987), έχει για κάποιες παραβάσεις της νομοθεσίας *απλώς επικριότερη* μεταχείριση, συγκριτικά με το δράστη των ίδιων παραβάσεων, που δεν έχει αυτή την ιδιότητα. Δηλαδή, ο Έλληνας νομοθέτης θεωρεί τον τοξικομανή, *άλλοτε πλήρως ασθενή*, γι' αυτό και δεν τον τιμωρεί, *άλλοτε «ολίγον» ασθενή*, γι' αυτό τον τιμωρεί *επικριότερα* και *άλλοτε δε λαμβάνει καθόλου υπόψη του την τοξικομανία* (βλ. περισ.και κριτική Καράμπελα(α)).

B. Ειδικότερα:

α) Δεν τιμωρείται, για τη χρήση και την προμήθεια και κατοχή μικρής ποσότητας ναρκωτικής ουσίας, όταν γίνεται αποκλειστικά για δική του χρήση, ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών, που έχει αυτή την ιδιότητα (του τοξικομανούς). Προβλέπεται, όμως, η αναγκαστική θεραπεία του (άρθρο 13/3α Ν. 1729/1987, όπως τροπ. με το άρθρο 20 του Ν. 1738/1987. Αντίθετα, ο χρήστης που δεν έχει αυτή την ιδιότητα, τιμωρείται, κατά το άρθρο 12/1 του Ν.1729/87, με φυλάκιση από δέκα μέρες μέχρι πέντε χρόνια. Μπορεί, όμως, το δικαστήριο, αντί της ποινής αυτής, να του επιβάλει το ασφαλιστικό μέτρο της παρακολούθησης υποστηρικτικού προγράμματος (βλ. και στο κεφ. ΙΙΙ αριθ. 2. Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ).

β) Ο «έμπορος» ναρκωτικών, δηλαδή, αυτός που τελεί με πρόθεση την παράβαση, που προβλέπει το άρθρο 5 του παραπάνω νόμου, (με οποιονδήποτε τρόπο περιγράφεται στο άρθρο αυτό π.χ. καλλιέργεια, πώληση, εισαγωγή κ.λ.π. ναρκωτικών), τιμωρείται, όταν έχει την ιδιότητα αυτή, πολύ ηπιότερα απ' όσο τιμωρείται ο δράστης της ίδιας πράξεως, που δεν έχει την ιδιότητα του τοξικομανούς.

Περισσότερο αναλυτικά:

Τιμωρείται, κατά το άρθρο 13/3 εδ. β' του ίδιου νόμου, όπως αυτό τροπ. με το άρθρο 20 του Ν. 1738/1987, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών μέχρι πέντε ετών και χρηματική ποινή και, στις επιβαρυντικές περιπτώσεις, κατά το άρθρο 13/3γ με πρόσκαιρη κάθειρξη από πέντε μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή. Όταν δεν έχει αυτή την ιδιότητα, ο παραβάτης της ίδιας διάταξης (του άρθρου 5 - «Εμπορία» ναρκωτικών), τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη από δέκα ετών μέχρι 20 ετών. Στις διακεκρυμένες και επιβαρυντικές περιπτώσεις η προβλεπόμενη ποινή είναι πολύ πιο μεγάλη (τις διακεκρυμένες περιπτώσεις ο δράστης τιμωρείται, κατά το άρθρο 6, με κάθειρξη τουλάχιστο 15 ετών και χρηματική ποινή, ενώ στις επιβαρυντικές περιπτώσεις, κατά το άρθρο 8, τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη και χρηματική ποινή). Για τη μεταμέλεια του τοξικομανούς «εμπόρου» και το ευεργέτημα που μπορεί να έχει γι' αυτήν βλ. το άρθρο 24 του Ν.1729/1987.

Παράλληλα προβλέπεται και αναγκαστική θεραπεία του τοξικομανούς, όπως και στην προϊσχύσασα νομοθεσία προβλεπόταν. Σημειώνεται ότι, ο έλεγχος της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών, σύμφωνα με την Α2β/οικ.3982/87 αποφ. Υπ.Υγείας κ.λ.π. (Φ.Ε.Κ. 577 τεύχ. Β 4.11.87) γίνεται με εργαστηριακό έλεγχο σωματικών υγρών (αίμα-ούρα) και κλινικό έλεγχο, η δε διάγνωση, δηλ. ο χαρακτηρισμός κάποιου ως εξαρτημένου από ναρκ. ουσία γίνεται όπως ορίζεται στην ίδια απόφαση.

ΙΙΙ. ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ

1. ΤΟ ΦΥΛΟ ΤΟΥ

Οι σύγχρονοι τοξικομανείς εγκληματίες είναι, σχεδόν όλοι (το 97%), γένους αρσενικού. Πάντως, τους τελευταίους χρόνους, τοξικομανείς, γένους θηλυκού, είναι πε-

ρισσότεροι από παλαιότερα.⁽¹⁾ Τα τελευταία αυτά άτομα, είναι, συνήθως, ανήλικα, κινούνται στη ζωή ενστικτώδως, κατευθύνονται από αχαλίνωτη διάθεση για κάθε είδους απόλαυση, χωρίς έλεγχο και αναστολές. Είναι, ακόμη, άτομα παρορμητικά και κατ' εξοχήν υποβόλιμα. Την υποβολιμότητά τους αυτή εκμεταλλεύονται νεαροί της ίδιας κατηγορίας και τις ωθούν πρώτα στην τοξικομανία και μετά στην πορνεία ή σε συμμορία για την τέλεση κλοπών, ληστειών κ.λ.π. Όταν συλληφθούν, πιεζόμενες κυρίως από τους κυρίως ενόχους, παίρνουν επάνω τους το κύριο βάρος της ευθύνης, γιατί ελπίζουν ότι αφού αποφυλακισθούν, πρώτα αυτοί, θα φροντίσουν και γι αυτούς. Όταν διαψευστούν οι ελπίδες τους, εξομολογούνται την αλήθεια.

2. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ

Οι τοξικομανείς, συνήθως, έχουν καλή και ευγενική εμφάνιση και συμπεριφορά, μέχρις ότου γίνουν τοξικομανείς.

Η εμφάνισή τους δε φαίνεται να είχε κάποια δυσμενή επίδραση πάνω τους και να τους ώθησε στα ναρκωτικά.

Δεν μπορεί, όμως, να αποκλεισθεί η δυσμενής επίπτωση της δυσμορφίας και, γενικά, της μειονεκτικής εμφανίσεως στη διαμόρφωση χαρακτήρα ιδιόρρυθμου, με ψυχολογικά προβλήματα, από την κατάσταση αυτή, τα οποία μπορούν να επιδράσουν και προς την κατεύθυνση αυτή. Μετά την απόκτηση της ιδιότητας του τοξικομανούς, προκαλείται, σιγά-σιγά, αισθητή αλλοίωση όχι, φυσικά, των χαρακτηριστικών, αλλά της όλης εμφάνισης και κυρίως της συμπεριφοράς. Η δυσμενής επίδραση των ναρκωτικών προκαλεί πρόωρο γέραςμα, ασπρίζουν τα μαλλιά πολλών, στην κυριολεξία, παιδιών. Ακόμη, και οι ρυτίδες τους προσθέτουν δεκαετίες. Παραμελούν την εμφάνισή τους (Κανκρίνι) και κάποιοι και την καθαριότητα του σώματος και των ενδυμάτων τους και των χώρων της διαμονής τους. Ο εκνευρισμός, που τους κατέχει, για την ανεύρεση του ναρκωτικού, μαζί με τα άλλα συμπτώματα, όταν βρίσκονται στο στάδιο της αποστέρησης, αλλά και η υπερδιέγερση ή η νωχέλεια-ανάλογα με το ναρκωτικό, που παίρνουν-τους προκαλεί τέτοια συμπεριφορά, ώστε να δείχνουν, με την εμφάνισή τους και μόνο, σ' αυτούς που έχουν κάποια εμπειρία, την ιδιότητά τους αυτή. Οι τοξικομανείς, ακόμη, παρουσιάζουν και κάποια άλλα συμπτώματα, (κλινικά

1) Ο παρακάτω πίνακας δείχνει το φύλο αυτών που καταδικάστηκαν για παράβαση του Ν.Δ. 743/70. τη δεκαετία 1971-1981 σ' όλη την Ελλάδα.

Έτος	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
1981	232	12	244
1980	221	9	230
1979	287	15	302
1978	256	15	271
1977	267	19	286
1976	212	17	229
1975	231	14	245
1974	263	21	284
1973	314	7	321
1972	258	7	265

συμπτώματα), για τα οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια. Πάντως (και αυτό τονίζεται) η παραπάνω εμφάνιση δεν φανερώνει, οπωσδήποτε, τοξικομανή, αφού μπορεί να οφείλεται σε άλλες αιτίες (ασθένειες ιδίως ψυχικές, ιδιορρυθμίες τρόπου ζωής κ.λ.π.).

3. Η ΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ

Οι γραμματικές γνώσεις των τοξικομανών, συνήθως, είναι χαμηλές ως μέτριες (το 72%). Οι περισσότεροι απ' αυτούς είναι απόφοιτοι Δημοτικού ως τελειόφοιτοι Λυκείου. Συνήθως, παρουσιάζουν προβλήματα μαθήσεως, που οφείλονται σε πολλές περιπτώσεις στην προσωπικότητά τους (είναι, συνήθως, ανώριμοι, ψυχοπαθητικοί, ολιγοφρενείς), ή στο δυσμενές οικογενειακό περιβάλλον (πολλές προστριβές μεταξύ των γονέων τους, αδιαφορία, ο θάνατος του ενός απ' αυτούς, χωρισμός) ή σε οικονομικούς λόγους (οι γονείς στέλνουν το παιδί τους να εργασθεί στους δρόμους π.χ. να πωλήσει λαχεία ή στο μαγαζί τους ή στα κτήματα τον περισσότερο χρόνο). Σε λίγες περιπτώσεις οι τοξικομανείς είναι τελείως αγράμματοι (αυτό συμβαίνει στους αθιγγάνους) ή επιστήμονες και άνθρωποι των γραμμάτων²⁾ (υποστηρίζεται όμως, ότι λίγες περιπτώσεις αποκαλύπτονται).

4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η οικονομική κατάσταση της πατρικής οικογένειας των τοξικομανών και των ιδίων, όταν, πλέον, ζουν μακριά απ' αυτή, είναι, συνήθως, από μέτρια ως καλή, φυσικά, μέχρις ότου γίνουν τοξικομανείς, γιατί από εκεί και ύστερα, όχι μόνο αυτών, αλλά και της πατρικής τους οικογένειας η οικονομική κατάσταση θα χειροτερεύει μέχρι σημείου καταστροφής. Σε λίγες περιπτώσεις η οικονομική κατάσταση ήταν πολύ ή πάρα πολύ καλή ή άσχημη.³⁾ Αντίθετα, ο παλαιότερος έλληνας τοξικομανής ήταν ένα άτομο με έντονα οικονομικά προβλήματα.

5. Η ΧΡΗΣΗ ΑΛΚΟΟΛ

Αρκετοί από τους τοξικομανείς έκαναν χρήση αλκοόλ σε σημαντικές ποσότητες, πριν αρχίσουν τα ναρκωτικά και συνέχισαν τη χρήση του αλκοόλ, παράλληλα με τη χρήση των ναρκωτικών. Σε μερικές περιπτώσεις ο πατέρας τους ήταν αλκοολικός και σε ελάχιστες περιπτώσεις η μητέρα τους.

6. Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

Σχεδόν όλοι (το 92%) οι τοξικομανείς είχαν καλή σωματική υγεία, δηλαδή, δεν είχαν κάποια οργανική βλάβη πριν γίνουν τοξικομανείς, ούτε κάποια σωματική ανα-

2) Βλ. Καλ. Σπινέλλη σ. 325 κ.επ. για τη μόρφωση, ως ανασταλτικό παράγοντα της εγκληματικότητας.

3) Από τη διαπίστωση αυτή φαίνεται ότι άμεσα δεν επέδρασαν δυσμενώς οι οικονομικές δυσκολίες, ώστε να μπορεί να πει κανείς ότι αυτές ώθησαν στα ναρκωτικά. Όμως, κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί έμμεσα. Ίσως οι κάποιες οικονομικές δυσκολίες, έστω και παροδικές, να προκάλεσαν άλλες αιτίες, που συντέλεσαν στην ώθηση της ευπαθούς προσωπικότητας του τοξικομανούς στη λήψη ναρκωτικών π.χ. να οδήγησαν τους γονείς σε προστριβές, διαζύγιο, αυτοκτονία, και αυτά πλέον να οδήγησαν το παιδί τους στα ναρκωτικά.

πηρία. Αντίθετα, μόνο ελάχιστοι από τους τοξικομανείς μπορεί να μην έχουν κάποια οργανική βλάβη π.χ. του ήπατος κ.λ.π., μετά από κάποιο χρόνο χρήσεως ναρκωτικών.

7. Η ΨΥΧΙΚΗ ΤΟΥ ΥΓΕΙΑ

Ελάχιστοι από τους τοξικομανείς είναι ψυχοσθενείς (το 10%). Αρκετοί (το 35%), όμως, απ' αυτούς έχουν ψυχοπαθητική ή ψυχανώμαλη προσωπικότητα, δηλαδή δεν πάσχουν από κάποια ψυχική νόσο, αλλ' απλώς έχουν ανώμαλο χαρακτήρα (δηλαδή όχι το συνηθισμένο), ιδίως στο βουλητικό και συναισθηματικό μέρος και γενικά είναι δύσκολοι στην επαφή τους και στις σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους. Μερικοί τοξικομανείς, από τη λήψη ορισμένων ναρκωτικών, έχουν εκδηλώσεις (ψευδαισθήσεις και παραισθήσεις), όμοιες μ' αυτές των ψυχοσθενών.

Ακόμη η τοξικομανία συντελεί ώστε να εκδηλωθεί κάποια ψυχική νόσος, που βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση.⁽⁴⁾

8. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ

Αρκετοί (το 45%), από τους τοξικομανείς έχουν προσωπικότητα «διαφορετική» από τη συνηθισμένη (του μέσου φυσιολογικού ανθρώπου) ή, αλλιώς, είναι αποκλίνοντα άτομα ή «προβληματικά». Για την κατάστασή τους αυτή ίσως να έπαιζαν ρόλο και κληρονομικοί παράγοντες. Είναι συνήθως (οι «διαφορετικοί» αυτοί άνθρωποι), ψυχοπαθητικοί ή αλλιώς ψυχανώμαλοι, νευρωτικοί, ψυχοσθενείς ή ολιγοφρενείς (ή αλλιώς διανοητικά καθυστερημένοι, που είναι οι μικρόνοες, ηλίθιοι και οι βλάκες) ή ανώρμιοι συναισθηματικά (βλ. Δαβαρούκα-Σουρέλη). Ο χαρακτήρας τους παρουσιάζει πολλές ιδιορρυθμίες, γι' αυτό και είναι πολλοί απ' αυτούς, «κλειστοί τύπου» ή υπερβολικά συναισθηματικοί. Γενικά μπορεί να χαρακτηρίσει κανείς τους «διαφορετικούς», ως ασθενικούς χαρακτήρες, οι οποίοι δε διακρίνονται, ούτε για την αγωνιστικότητά τους, αρκετοί δε απ' αυτούς, ούτε για την πίστη τους σε ιδανικά, ούτε και για τις φιλοδοξίες τους. Εύκολα απογοητεύονται και εγκαταλείπουν την προσπάθεια για επιτυχία στη ζωή. Οι απόπειρες αυτοκτονίας, η κατάθλιψη και η νοσηλεία, εξαιτίας της, σε κλινική δεν είναι κάτι το άγνωστο στην κατηγορία αυτή. Όσοι ανήκουν σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες είναι, επομένως, οι περισσότερο ευάλωτοι, ή αλλιώς, επιρρεπείς στα ναρκωτικά. Η συμπεριφορά τους, όταν πια αποκτήσουν την ιδιότητα του τοξικομανούς, δείχνει ότι, πλέον, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, δεν έχουν ικανότητα κριτικής και αυτοκριτικής, παρουσιάζουν κοινωνική απάθεια και αποξένωση και, ακόμη, ηθική άμβλυνση (βλ. Παναγιωτοπούλου σ. 117). Οι επιπτώσεις της τοξικομανίας στην προσωπικότητα και συμπεριφορά είναι σοβαρές (βλ. Δασκαλάκης σ. 144). Η δυσχέρεια στην προμήθεια της ναρκωτικής ουσίας, τους προκαλεί εκνευρισμό, θυμό, επιθετικές διαθέσεις. Ο τοξικομανής έχει, πλέον, ψυχολογία που τον διακρίνει από τους άλλους (βλ. Μεσημέρη, Κανκρίνιχ⁵).

4) Οι ψυχοσθενείς, με συμπτώματα που έχουν ανάγκη θεραπείας ή αυτοί, που η νόσος τους βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση είναι λίγοι. Οι ψυχοπαθητικοί, όμως, είναι αρκετοί.

5) Από την εξέταση 850 τοξικομανών, που νοσηλεύθηκαν στο Δημόσιο Ψυχιατρείο της Αθήνας (στην ει-

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι, κοινό χαρακτηριστικό όλων των τοξικομανών είναι η εξάρτησή τους από τη ναρκωτική ουσία. Η εξάρτηση από τα ναρκωτικά τους κάνει, συνήθως, φυγόπονους, ευερέθιστους, καχύποπτους, ανήσυχους, βάναισους, αχαλί-νωτους, δειλούς και αδυνάτου θελήσεως. Η διακοπή, μετά από αρκετή χρήση, τους προκαλεί το σύνδρομο της στέρησης, η δε συχνή χρήση τους προκαλεί ανοχή, δηλαδή, χρειάζονται περισσότερη ποσότητα, για να νιώσουν αυτό που ένιωθαν πριν. Η εξάρτησή του, πλέον, από τα ναρκωτικά είναι απόλυτη, δηλαδή, η πίεση που νιώθουν γι' αυτά δεν μπορεί να κατανικηθεί. (βλ. παρακάτω και τα κλινικά συμπτώματα). Ακόμη κοινό χαρακτηριστικό όλων των τοξικομανών είναι η διαταραχή του ενστί-κτου αυτοσυντηρήσεως.

9. ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ

Οι τοξικομανείς, με ελάχιστες εξαιρέσεις, δεν μπορούν να ασκήσουν, με σταθερότητα και αποδοτικά, ένα επάγγελμα, όταν αυτό, μάλιστα, έχει πολλές απαιτήσεις.

Το πάθος τους αυτό και οι συνέπειες από τη λήψη των ναρκωτικών, σιγά-σιγά, τους μειώνουν τη σωματική δύναμη και αντοχή, αλλά και τη διάθεση, για εργασία και, κυρίως, την απόδοση σε ποσότητα και ποιότητα. Η υπνηλία, ο εκνευρισμός ή η υπερδιέγερση, ανάλογα με το ναρκωτικό, που παίρνουν και οι άλλες επιδράσεις των ναρκωτικών ουσιών, από τη λήψη ή τη στέρησή τους, με το πέρασμα του χρόνου, τους μειώνουν τις δυνατότητες για εργασία. Σημειώνεται, ότι οι δυνατότητες για εργασία, τελικά, μηδενίζονται.

Ο εργοδότης τους, αν είναι υπάλληλοι ή εργάτες, λόγω της ασυνεπείας τους και της μειωμένης απόδοσής τους, αλλά και της κακής συμπεριφοράς τους, θα τους απολύσει. Αν είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, δε θα μπορέσουν, σε λίγο, να ανταγωνισθούν αυτούς, που ασκούν το ίδιο επάγγελμα, σε ποιότητα, ταχύτητα και συνέπεια, για τους παραπάνω λόγους. Εξ αιτίας αυτών των λόγων αναγκάζονται ν' αλλάζουν συχνά εργασία και επαγγέλματα. Πολύ συχνά η νέα εργασία είναι κατώτερη των προσόντων τους, με μικρότερη αμοιβή και, τελικά, καταλήγουν στην ανεργία.

Αυτά, φυσικά, γι' αυτούς που είχαν αρχίσει να εργάζονται, γιατί πολλοί από τους τοξικομανείς, λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, δεν προλαβαίνουν ν' αρχίσουν κάποια εργασία, τα δε ναρκωτικά τους κάνουν ανίκανους για εργασία. Μερικά επαγγέλματα, λόγω της φύσεώς τους, δίνουν δυνατότητα ή ευκαιρίες περισσότερες για τη δοκιμή ή την ανεύρεση ναρκωτικών σε τιμή μάλιστα φθηνή, γι' αυτό διαπιστώνεται ότι αρκετά άτομα ασκούσαν ένα απ' αυτά τα επαγγέλματα. Τέτοια επαγγέλματα είναι του ναυτικού, σερβιτόρου, οδηγού φορτηγού (υποστηρίζεται και του γιατρού, νοσοκόμου, φαρμακοποιού, βλ. Αγιουτάντης, Πανούσης, Βουγιούκας. Αυτό δεν το επιβεβαιώνει το δείγμα μας. Όμως, μπορεί να πει κανείς ότι κάποια αλήθεια έχει η άποψη

δική κλινική αποτοξίνωσης), διαπιστώθηκε ότι το 70% απ' αυτούς προέρχονταν από «σπασμένα σπίτια». Επίσης το 40-50% απ' αυτούς ήταν ψυχοπαθητικοί (βλ. την ομιλία του ψυχιάτρου Ρακίδη στα πρακτικά του Σεμιναρίου του «Ομίλου Εθελοντών» για τα ναρκωτικά, βλ. ακόμη Στριγγάρη σ. 42, Γαρδίκια, Σ. Παναγιωτοπούλου σ. 116, Δαβαρούκα-Σουρέτη. Για την ανάγκη γνώσης της προσωπικότητας του εγκληματία, για τη σωστή του μεταχείριση βλ. Φαρσεδάκη, Πανούση, Καράμπελα «Τα κίνητρα των εγκληματικών πράξεων στον Ποινικό Κώδικα».

αυτή). Φυσικά συντελούν και συνετέλεσαν και σ' αυτούς για τη λήψη ναρκωτικών και πολλοί άλλοι παράγοντες, πιο πολύ, όμως, απ' όλα η προσωπικότητά τους⁶⁾.

10. ΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, σημαντικότερο ρόλο για τη διαμόρφωση ομαλής προσωπικότητας, έχει το ήρεμο οικογενειακό περιβάλλον. Σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα, ανάλογα και με την προσωπικότητα που έχει ο νέος, του προκαλεί ο θάνατος γονιού, πολύ αγαπητού και σε μεγαλύτερο βαθμό και των δύο γονέων, το διαζύγιο των γονέων του, αλλά και οι συχνές προστριβές τους και μάλιστα μπροστά στο παιδί τους.

Οι παραπάνω αιτίες αναφέρονται συχνά και από τους ίδιους τους τοξικομανείς, (που έχουν όμως, προσωπικότητα ανώριμη), ως δικαιολογία για την έναρξη χρήσης των ναρκωτικών.

Κάποιοι γονείς, που ήσαν νευρικοί, σε βαθμό υπερβολικό, αλκοολικοί, τοξικομανείς ή και αδιάφοροι μπροστά στα προβλήματα των παιδιών τους, συνετέλεσαν στο να γίνουν τα παιδιά τους καταναλωτές ναρκωτικών. Πολλοί από τους τοξικομανείς, ποτέ δεν ένιωσαν το σπίτι τους σαν ένα «σίγουρο λιμάνι», όπως θα έπρεπε να είναι κάθε οικογένεια, για το παιδί της, για να βρίσκει σ' αυτήν καταφύγιο και θαλπωρή⁷⁾.

6) Σχετικά με το επάγγελμα των καταδικαζομένων, για παράβαση της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά, από έρευνά μας, προκύπτει ο παρακάτω πίνακας: Το επάγγελμα των καταδικασθέντων από το Εφετείο Αθηνών κατά τα έτη 1982-1983 (βλ. Καράμπελας (α) σελ. 71).

Επάγγελμα που δηλώθηκε	1982	Σύνολο
1. Επαγγελματίες (α)	44	72
2. Ναυτικοί	16	34
3. Ιδιωτικοί υπάλληλοι	22	38
4. Μικροπωλητές	2	11
5. Άνεργοι	5	14
6. Έμποροι	-	8
7. Σερβιτόροι	-	8
8. Οδηγοί οχημάτων	-	5
9. Οικοδόμοι	3	7
10. Εργάτες	3	6
11. Σπουδαστές	11	14
12. Επιχειρηματίες	2	2
13. Οικοκυρές	1	3
14. Αγρότες-Γεωργοί	2	2
15. Διάφορα άλλα επαγγέλματα	14	41
Σύνολο	127	267

(α) Στους επαγγελματίες συμπεριλαμβάνονται ηλεκτρολόγοι, επιπολοιοί, ελαιοχρωματιστές, φωτογράφοι, τακτιοτέρηδες, υποδηματοποιοί, κλασιέ, σχεδιαστές, κλειδαράδες, φανοποιοί, μωσαϊκοί.

Στοιχεία για το επάγγελμα Γάλλων τοξικομανών βλ. PELICIER και THUILLIER.

7) Ακόμη βλ. Μπεζέ σ. 115, όπου σημειώνεται «στο 65% των περιπτώσεων υπήρχε κλήψης εγκατάλειψη (ύλικη, παιδαγωγική, συναισθηματική), του παιδιού από τους γονείς του, σε ποσοστό 80% οι σχέσεις, είτε ενδογονικές είτε μεταξύ γονέων και παιδιού είτε και οι δύο ήσαν «διαταραγμένες» και Ιω. Παπαγεωργίου σ. 19, όπου σημειώνεται «κατά τη διενεργηθείσα έρευνά μας μεταξύ 500 τοξικομανών, διαπιστώθηκε ότι περίπου το 70% προερχόταν από διαλυμένες, συμβατικές ή γενικά διαταραγμένες οικογένειες». βλ. στα πρακτικά της βουλής, κατά τη συζήτηση του Ν. 1729/87 για τα ναρκωτικά (8-7-1987 α. 151), την πρόταση των βουλευτών Στ. Παπαδόπουλου (Ν.Δ.) και Στ. Κόρακα (Κ.Κ.Ε.) «Όταν εμφανίζεται κάποιος στο στρατό, πριν ακόμα καταταχθεί με χαρτί ότι είναι ναρκομανής, παίρνεται εκείνη τη στιγμή, πάει σ' ένα θεραπευτικό κέντρο, αποθεραπείαται και μετά του λέμε «και τώρα πήγαινε να εκπληρώσεις τις στρατιωτικές σου υποχρεώσεις».

Ακόμη περισσότερο, γονείς, ψυχικά ασθενείς, με τη συμπεριφορά τους, άθελά τους βέβαια, διαμόρφωσαν στο παιδί τους ασθενική προσωπικότητα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η Κλωθώ, η Λάχισις και η Άτροπος, ίσως έκλωσαν τη μοίρα του κατά τη γέννησή του. Το 58% των περιπτώσεων του δείγματος είχε οικογενειακό περιβάλλον προβληματικό.

11. ΟΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΧΕΣΕΙΣ

Τα σεξουαλικά προβλήματα γενικά και ειδικότερα η σεξουαλική ανικανότητα και οι σεξουαλικές παρεκκλίσεις, δημιουργούν πολύ σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα σ' αυτόν που τα αντιμετωπίζει.

Αν έγκαιρα δεν ακολουθηθεί ο σωστός δρόμος, για την αντιμετώπισή τους και, τελικά, δεν αντιμετωπισθούν με επιτυχία, ανάλογα, φυσικά, και με την προσωπικότητα του ατόμου, είναι ενδεχόμενο να τον ωθήσουν στα ναρκωτικά ή στο αλκοόλ. Σ' αυτά, θα του πουν οι «φίλοι», που ενδιαφέρονται για νέους ίσως πελάτες, ότι θα βρει παρηγοριά και ανακούφιση από το άγχος.

Το παραπάνω πρόβλημα είναι περισσότερο έντονο στους «τραβεστί».

12. Η ΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΤΟΥ

Οι τοξικομανείς παίρνουν αναβολή και, τελικά, οριστική απαλλαγή από την υποχρέωση, για στράτευση. Αυτό γίνεται, είτε γιατί είναι τοξικομανείς – ο κύριος λόγος – είτε γιατί έχουν ψυχοπαθητική προσωπικότητα, τέτοια ώστε να είναι ακατάλληλοι, για το στρατό και, γιατί, ακόμη, είναι και τοξικομανείς ή γιατί πάσχουν από ψυχική νόσο και είναι, επιπλέον και τοξικομανείς.

Μερικοί νεαροί, ίσως σκεφθούν ότι θα αποφύγουν τη στράτευση αν πάρουν ναρκωτικά, για κάποιο χρονικό διάστημα, για να διαπιστωθεί αυτό, όταν θα παρουσιασθούν, για να στρατευθούν, ώστε να πάρουν αναβολή ή απαλλαγή.

Παίρνοντας, όμως, τέτοια και τόσα ναρκωτικά, ώστε να είναι έκδηλα και χωρίς αμφιβολία τα συμπτώματα τοξικομανίας, για να πετύχουν στον παραπάνω στόχο τους, θα έχουν, πλέον, γίνει τοξικομανείς. Έτσι, και αν, ακόμη, καταφέρουν να πάρουν και οριστική απαλλαγή από το στρατό, θα έχουν καταστρέψει τον εαυτό τους, αφού είναι γνωστό ότι η λήψη ορισμένων ναρκωτικών έστω και για μερικές μόνο φορές, οδηγεί στη «μανία» πλέον, γι' αυτά, δηλαδή, στην ακατανίκητη επιθυμία, για τη λήψη τους, μ' άλλα λόγια στην τοξικομανία.

13. Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΜΕΓΑΛΩΣΕ ΚΑΙ ΕΖΗΣΕ

Οι τοξικομανείς, εκτός σπανίων εξαιρέσεων, μεγάλωσαν και ζουν σε πόλεις και μάλιστα μεγάλες (το 84% του δείγματος στην περιοχή της πρωτεύουσας). Κάποιοι απ' αυτούς γεννήθηκαν σε χωριά ή κωμοπόλεις, αλλά, από τα πρώτα παιδικά τους χρόνια, εγκαταστάθηκαν με την οικογένειά τους σε πόλεις, όπου και μεγάλωσαν. Η ζωή τους στην πόλη ήταν αυτή του νέου της μεγαλούπολης, που περνούσε τις ελεύθερες ώρες του, συνήθως, στην καφετέρια, συζητώντας για χρήματα και τρόπους απο-

κτήσεώς τους, ποδόσφαιρο, αυτοκίνητα και μηχανάκια, σπάνια ή λιγότερο για πολιτική και ελάχιστα για τέχνη⁸⁾.

14. Η ΗΛΙΚΙΑ ΠΟΥ ΑΡΧΙΣΕ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Οι περισσότεροι από τους τοξικομανείς αρχίζουν τη χρήση ναρκωτικών σε πολύ νεαρή ηλικία. Σε ελάχιστες περιπτώσεις αρχίζουν πριν από τα 14 και σε λίγες περιπτώσεις μετά τα 20. Δηλαδή, οι περισσότεροι αρχίζουν τα ναρκωτικά όταν είναι 14 ως 20 ετών. Πολύ σπάνια αρχίζουν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών όταν έχουν περάσει την ηλικία των τριάντα ετών. Αντίθετα, η μέση ηλικία αυτών, που καταδικάζονται για ναρκωτικά, είναι πολύ μεγαλύτερη. Από έρευνά μας προκύπτει ότι, στους 480, που καταδικάστηκαν από το Εφετείο Αθηνών τα έτη 1978 ως και 1981 για παράβαση της νομοθεσίας, περί ναρκωτικών, η μέση ηλικία ήταν 30 ετών (απ' αυτούς δε οι 43 ήσαν υπότροποι). Αυτό γιατί, συνήθως, περνούν κάποια χρόνια μέχρις ότου γίνει αμετάκλητη μια απόφαση.

15. ΟΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Σχεδόν όλοι οι τοξικομανείς, όταν άρχισαν τα ναρκωτικά, αγνοούσαν ή σχεδόν δεν γνώριζαν τίποτα για τους κινδύνους απ' αυτά. Το μόνο, που είχαν ακούσει ή περίμεναν ήταν ότι θα τους έφερναν κάποια ευχαρίστηση ή ότι θα εύρισκαν ανακούφιση, από το άγχος, που τους προκαλούσαν διάφορα προβλήματα, που τους απασχολούσαν. Αυτά, φυσικά, ισχύουν γι' αυτούς που δεν πήραν ναρκωτικά, για να ικανοποιηθούν την περιέργειά τους ή για να αποδείξουν στην παρέα ότι αυτοί είναι «άνδρες» και στο κλίμα της εποχής. Οι τοξικομανείς της τελευταίας αυτής κατηγορίας είναι οι περισσότερο ανώριμοι, ως προς την προσωπικότητα.

Ειδικότερα, όλοι αγνοούσαν ότι πολύ γρήγορα μπορεί να υποδουλωθεί κανείς στα ναρκωτικά. Μερικοί απ' αυτούς, αν συνειδητοποιούσαν τους κινδύνους από τα ναρκωτικά, ίσως δεν θα είχαν την περιέργεια να τα γνωρίσουν, για να αποκτήσουν εμπειρία, ούτε θα ακολουθούσαν τη «μόδα» ή την προτροπή της παρέας, αφού θα ήξεραν ότι, πολύ γρήγορα θα τους κατακτούσαν ολοκληρωτικά⁹⁾.

16. ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΩΘΗΣΑΝ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Η περιέργεια, η προτροπή της παρέας, ο μιμητισμός (η μόδα), η αναζήτηση νέων απολαύσεων, οδήγησαν στα ναρκωτικά τους περισσότερους απ' αυτούς που έγιναν τοξικομανείς.

Η παρότρυνση του «φίλου» που, πολλές φορές, επιδιώκει να δημιουργήσει νέους

8) Σύμφωνα με πίνακα, που παρουσιάστηκε στο Σεμινάριο, που έγινε για τα ναρκωτικά, στις 4-5-1982 στο Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, από το νευρολόγο-ψυχίατρο Χρ. Βαρουχάκη, μαζί με ενημερωτικό σημείωμα, «οι εισερχόμενοι στο Κ.Θ.Ψ.Π.Α. τοξικομανείς, έχουν τόπο διαμονής την περιφέρεια της πρωτεύουσας με ποσοστό 92%. Το φαινόμενο είναι εξαιρετικής σημασίας γιατί δεν παρουσιάζεται σε κανένα άλλο νόσημα, για τους αλκοολικούς π.χ. το αντίστοιχο ποσοστό δεν ξεπερνάει το 52%. Ο πίνακας αυτός αφορούσε διάστημα 46 ετών και 49.000 ασθενείς.

9) Βλ. Ιω. Παπαγεωργίου μελ. «Ελληνες σπουδαστές και ναρκωτικά» σελ. 25 «Η πλειοψηφία (87,45%) των ερωτηθέντων (2.000) σπουδαστών, έχει άγνοια (23,75%) ή ελλείψεις (73,17%) γνώσεις στο καυτό θέμα των ναρκωτικών...».-

πελάτες του εμπόρου ναρκωτικών, (για να του δίνει, όπως του υποσχέθηκε, δωρεάν τη δόση του ή και χρήματα ακόμη, αν θα πωλεί σ' άλλους ναρκωτικά, για λογαριασμό του εμπόρου), θα οδηγήσει στα ναρκωτικά κάποιους απληροφόρητους, για τους κινδύνους από τα ναρκωτικά ή κάποιους νέους, που είναι πολύ «άνδρες». Αυτοί δεν φοβούνται, όπως λένε, όλα να τα δοκιμάζουν, γιατί είναι δυνατοί. Θα περιοριστούν μόνο στη δοκιμή, πιστεύουν, για να αποκτήσουν και νέες εμπειρίες ή να νιώσουν και νέες απολαύσεις, όπως τους λείει η μνημένη παρέα. Σε πολλές νεανικές συντροφίες, στις καφετέριες, που αποτελούνται, συνήθως, από κακούς ως μέτριους μαθητές, άνεργους, τεχνίτες ή σπουδαστές, ιδίως κατώτερων και μέσων σχολών, δε θεωρείται πλέον κάποιος ότι είναι «ίπ» αν δεν παίρνει, τουλάχιστο, «χαπάκια» ή χόρτο (χασίσι), για να τη «βρίσκει». Κατά την αντίληψη της μερίδας αυτής της σημερινής ελληνικής νεολαίας, σε αντίθεση φυσικά, με τους συχνάζοντες στις βιβλιοθήκες κ.λ.π., είναι «κουτ» αυτός που «δεν φτιάχεται», ενώ μπορεί να γίνει αυτό μ' ένα χαπάκι ή λίγο χασίσι, για να αντιμετωπίσει το άγχος και τις στενοχώριες από τα προβλήματα, που τον απασχολούν, τα οποία είναι, κατά την εκτίμησή τους, ιδιαίτερα σημαντικά και βασανιστικά.

Η προσωπικότητα ορισμένων ατόμων, τα οποία είναι ψυχοπαθητικοί, ανώριμοι, ολιγοφρενείς ή, ακόμη, περισσότερο, ψυχικά ασθενείς, θα συντελέσει στο να ενδώσουν στη δοκιμή του ναρκωτικού, είτε για να ικανοποιηθεί η περιέργειά τους, για το πώς αισθάνεται κανείς παίρνοντάς τα, είτε για να δείξουν και να αποδείξουν στην παρέα ότι είναι «άνδρες δυνατοί», είτε για να νιώσουν την ανακούφιση, από το άγχος και τις στενοχώριες, όπως τους είπαν. Φυσικά, αυτό δε θα γίνει για μια μόνο φορά, αφού, θα τους πουν, ότι «θα τη βρουν» μόνο με τη δεύτερη ή τρίτη φορά. Αλλά, στο μεταξύ, ο οργανισμός τους θα συνηθίσει στο ναρκωτικό, στην αρχή λιγότερο και ύστερα περισσότερο (εξάρτηση). Ο ίδιος πλέον, ο οργανισμός τους θα τους το ζητάει, κατά τρόπο επίμονο και πιεστικό, τόσο πολύ, ώστε να μην μπορούν να κάνουν διαφορετικά. Θα βρίσκονται πλέον, στο στάδιο της εξάρτησης απ' αυτό (ανάλογα με το ναρκωτικό, σωματική και ψυχική ή μόνο ψυχική εξάρτηση).

Μερικοί έχουν την άποψη ότι όλα πρέπει κανείς να τα ερευνά και να τα δοκιμάζει, για να έχει προσωπικές εμπειρίες και δική του άποψη για το κάθε τι. Έτσι και η δοκιμή του ναρκωτικού και η κατακυρίευσή του, στη συνέχεια, απ' αυτό, είναι κάτι, που θα πρέπει να αναμένεται στις περιπτώσεις αυτές.

Τα προβλήματα, που αντιμετωπίζει κάθε άνθρωπος και περισσότερο ο νέος, όπως αυτά, που έχουν σχέση με την εργασία, επίδοση στις σπουδές, σεξουαλικά, οικονομικά, οικογενειακά, θάνατοι κ.λ.π., μπορεί να αποτελέσουν αιτία ή απλώς αφορμή μόνο για τη λήψη ναρκωτικών, όταν η προσωπικότητα αυτού, που τα αντιμετωπίζει είναι, όπως παραπάνω περιγράφεται, δηλαδή, «διαφορετική» από αυτήν του συνηθισμένου ανθρώπου, του «φυσιολογικού». Σε αυτό θα συντελέσει πολύ περισσότερο η έλλειψη σωστής και κατάλληλης ενημέρωσης, ιδίως των νέων, για τους κινδύνους από τη λήψη ναρκωτικών και, κυρίως, ότι πάρα πολύ εύκολα γίνεται κανείς τοξικομανής, ενώ αντίθετα, πάρα πολύ δύσκολα θεραπεύεται.

Περισσότεροι από τους μισούς τοξικομανείς έχουν προσωπικότητα «προβληματική» ή, αλλιώς, «διαφορετική» απ' αυτήν του μέσου (συνήθους) ανθρώπου (δηλαδή, έχουν προσωπικότητα ψυχοπαθητική ή ανώριμη ή είναι ψυχασθενείς ή ολιγο-

φρενείς) και γι' αυτό εύκολα παρασύρονται, είτε από διηγήσεις για τα «καλά», των ναρκωτικών, είτε από προτροπή, δήθεν «φίλων», που ενδιαφέρονται γι' αυτούς.

Άτομα, επομένως, που έχουν τέτοια προσωπικότητα και ιδίως νεαροί, όταν ζουν και κινούνται σε περιβάλλον, που έχει τις πιο πάνω αντιλήψεις – ότι, δηλαδή, δεν είναι κανείς στη μόδα, αν δεν παίρνει χαπάκια ή «χόρτο» – συνήθως, ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα μ' αυτές τις απόψεις και, ακόμη, σύμφωνα με την άποψη κάποιων, ότι όλα πρέπει κανείς να τα δοκιμάζει, για να αποκτήσει δικές του εμπειρίες. Το έδαφος, στην περίπτωση τους, είναι κατάλληλο για τη δημιουργία του τοξικομανούς. Δε χρειάζεται παρά η εμφάνιση ενός από τα παραπάνω προβλήματα, για να κάμψουν τις όποιες αντιρρήσεις και δισταγμούς. Αποτυχίες στις σπουδές ή στο επάγγελμα, ερωτικές απιστίες και απογοητεύσεις ή κακή συμπεριφορά των γονέων, δασκάλων ή του αφεντικού, ή τέλος, ο θάνατος πολύ αγαπητού γονιού ή άλλου προσώπου ή ο χωρισμός των γονέων, θα τους δώσει τελικά το εισιτήριο για την είσοδο στον ολέθριο χώρο των ναρκωτικών⁽¹⁰⁾.

10) Βλ. Καράμπελα (α) σ. 66, όπου ο παρακάτω πίνακας:

Στατιστικά στοιχεία για τις αιτίες που ώθησαν στα ναρκωτικά 293 άτομα, κατά σειρά μεγέθους.

(Το δείγμα αφορά αλλοδαπούς, βλ. BULLETIN ON NARCOTICS VOL XXXIII Νο. 1.1981, έκδ. UNITED NATIONS σ. 76).-

Αιτία	Άτομα	%
1. Η περιέργεια	49	16,72
2. Από τόλμη	39	13,31
3. Για να μιμηθούν φίλους	38	12,97
4. Για ευχαρίστηση	37	12,62
5. Για να κομηθούν καλά	32	10,92
6. Για να μείνουν άυπνοι	27	9,21
7. Για να μείνουν ήρεμοι, ν' αποφύγουν την αγωνία	25	8,53
8. Από πίεση ακαδημαϊκή (λόγω σπουδών)	19	6,48
9. Η μοναξιά	12	4,09
10. Διάφορες άλλες αιτίες	15	5,11

Τα λεγόμενα «κοινωνικά αίτια», δε φαίνεται να έχουν αποφασιστική σημασία, για το αν θα πάρει κανείς ή όχι ναρκωτικά, παρά μόνο σε σχέση με την προσωπικότητα του ατόμου. Βλέπε και την παρατήρηση της Υπ. Υγείας Σ. Ακρίτα, ότι «Στη Σουηδία η εξάλειψη των κοινωνικών αιτιών δε μείωσε το πρόβλημα...».

Στη διαμόρφωση, όμως, ή αλλοίωση της προσωπικότητας, τα αίτια αυτά έχουν μεγάλη επίδραση. Βλ. και την άποψη Πανούση σ. 274 «...η μέθη (όπως άλλωστε τα ναρκωτικά και ο χουλιγκανισμός), αποκαλύπτουν το πρόβλημα και δεν αποτελούν τις πηγές του (...). Οι κοινωνικές συνθήκες αποτελούν την αιτία και το έγκλημα είναι το αποτέλεσμα».-

Από έρευνα, που έγινε στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε ότι οι σπουδαιότερες αιτίες, που οδήγησαν στη χρήση ναρκωτικών, 83 έλληνες σπουδαστές ήσαν κατά σειρά: η περιέργεια, με ποσοστό 36%, ακολουθούν η προτροπή της παρέας, ο μιμητισμός, η τάση για φυγή και το άγχος.

Σύμφωνα με έρευνα σπουδαστών του Κέντρου Επικοινωνίας και Μάρκετινγκ, μεταξύ 510 περιπτώσεων (φοιτητές, ιδιωτικοί υπάλληλοι, δημόσιοι υπάλληλοι, εργάτες, επιστήμονες, ελεύθεροι επαγγελματίες), το ποσοστό που δοκίμασε ναρκωτικά από περιέργεια ανέρχεται σε 39% στους άνδρες και 40% στις γυναίκες, βλ. Ιω. Παπαγεωργίου «Έλληνες Σπουδαστές και ναρκωτικά- Έρευνα-Συμπεράσματα-Προτάσεις». Αθήνα 1982, βλ. και Γαρδίκια σ. 250, Παπαζαχαρίου, Παπαναστασίου-Σπυρόγλου-Γιατρά σ. 83, Καψάσκη σ. 23, 228, Βουγιούκα σ. 458, Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Στριγγάρη σ. 44 Αγιουτάνη σ. 97, Φωτάκη σ. 22, 24, Πανούση, Μοσχίδη, Καράμπελα, Παπαναστασίου-Σπυρόγλου-Γιατρά, ARNAO, CANCRINI, BLUMIR, Φύλια σ. 143-147.

Η αφθονία, σε μερικούς, δημιουργεί κορεσμό. Ο κορεσμός τους προκαλεί ανία. Η ανία τους οδηγεί στην αναζήτηση νέων απολαύσεων. Από την αιτία αυτή μπορεί κανείς να αρχίσει τα ναρκωτικά. Ακόμη η φτώχεια, από ανεργία, οικονομική καταστροφή, χαμηλή αμοιβή κ.λ.π. προκαλεί, σε μερικούς, απόγνωση και τάση φυγής. Γι' αυτό μερικοί νομίζουν, ότι θα βρουν ηρεμία απ' το άγχος, που τους προκαλούν τα προβλήματα αυτά, με τη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών. Έτσι, καταλήγουν και στα ναρκωτικά. Υποστηρίζεται, ακόμη, ότι η χρήση ναρκωτικών μπορεί να αποτελεί και διαμαρτυρία, για τον τρόπο ζωής ή άρνηση τρόπου ζωής.

Τέτοια περιστατικά, όμως, **σπανιότατα** βρίσκει κανείς στην Ελλάδα⁽¹¹⁾.

Ιδιαίτερη κατηγορία, ευτυχώς σπάνια, είναι η **ιατρογενής τοξικομανία**, που προκαλείται από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, μετά από μεγάλες χειρουργείες, για την αντιμετώπιση του άλγους, το οποίο είναι πολύ έντονο και παρατεταμένο. Χορηγούνται στους ασθενείς αυτούς, τελικώς, παυσίπονα, τα οποία ανήκουν στην κατηγορία των ναρκωτικών ουσιών και μάλιστα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τις περισσότερες φορές οι ασθενείς αυτοί δεν εθίζονται. Σε σπάνιες όμως περιπτώσεις, προκαλείται εθισμός. Κατά την κλασική ψυχιατρική, στην περίπτωση αυτή υπάρχει ειδική παθολογική ευαισθησία των νευρικών κυττάρων του εγκεφάλου στις ναρκωτικές ουσίες. Η ιατρογενής τοξικομανία, επομένως, δεν είναι αποτέλεσμα κοινωνικών ή ψυχολογικών αιτιών, ούτε στηρίζεται σε διαταραγμένη προσωπικότητα (βλ. περισ. Καράμπελα (α) σ. 64).

17. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΤΟΥ ΝΑΡΚΩΤΙΚΟ

Οι περισσότεροι (το 76%) τοξικομανείς άρχισαν με τα λεγόμενα «μαλακά» ναρκωτικά (χαπάκια, χασίσι) και, σχεδόν όλοι αυτοί, συνέχισαν τα ναρκωτικά, παίρνοντας, πλέον, τα λεγόμενα «σκληρά» ναρκωτικά (ηρωίνη, κοκαΐνη κ.λ.π.). Όταν δεν βρίσκουν «σκληρά» παίρνουν και πάλι «μαλακά» ναρκωτικά.

Η ποσότητα των χρησιμοποιούμενων ναρκωτικών, είναι, στην αρχή, μικρή, με την πάροδο, όμως, του χρόνου μεγαλώνει, λόγω του εθισμού για να νιώσουν την ευχαρίστηση που επιδιώκουν. Πολλές φορές υπερβαίνουν το ανώτατο όριο που αντέχει ο οργανισμός τους και πεθαίνουν από την υπερβολική δόση, η οποία τους προκαλεί καρδιακή ανακοπή κ.λ.π. (δεν αναγράφεται, συνήθως, στο πιστοποιητικό θανάτου, η

11) Για την άποψη αυτή βλ. «Πρακτικά Βουλής» συνεδρίαση ΠΑ' 25/2/1987 σ. 4070, όπου καταχωρήθηκε η άποψη της κ. Δαμανάκη (βουλευτής του Κ.Κ.Ε.) σύμφωνα με την οποία «... καλλιεργείται όχι πάντα ηθελήμενα θα έλεγα, από ορισμένους κύκλους, στη νεολαία η εντύπωση ή γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί ότι η χρήση των ναρκωτικών ταυτίζεται με κάποια επαναστατικότητα. Γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί μια ιδεολογία, που λέει, ούτε λίγο ούτε πολύ, πως όταν κάνει κάποιος χρήση ναρκωτικών, τότε αρνείται το σύστημα ή έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τις αντιεξουσιαστικές του τάσεις. Και θέλω να πω με λύπη μου ότι ορισμένοι, ακόμη και πνευματικοί άνθρωποι, που δε νομίζω ότι το κάνουν σκόπιμα, πολλές φορές επικεντρώνουν το ενδιαφέρον της νεολαίας, στο αν ο νέος έχει, τη δυνατότητα να κάνει επιλογή του ενός ή του άλλου ναρκωτικού. Ή αν έχει δικαίωμα να καπνίζει «ελεύθερα» το ένα ή το άλλο ναρκωτικό. Εμείς, κύριοι βουλευτές, απορρίπτουμε κατηγορηματικά αυτή την ιδεολογία! Θέλω να το δηλώσω με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο και ας πουν ότι δεν είμαστε μοντέρνοι και ας πουν ότι μένουμε προσκολλημένοι στα παλιά. Για μας η ιδεολογία αυτή, που σπρώχνει τους νέους στα ναρκωτικά και στο περιθώριο όχι μόνο δεν είναι μοντέρνα αλλά είναι η πιο συντηρητική, η πιο απηρχαιωμένη ιδεολογία» (...) «Είναι η ιδεολογία του περιθωρίου και εμείς την απορρίπτουμε κατηγορηματικά».

αιτία που προκάλεσε την ανακοπή κ.λ.π., γι' αυτό δεν φαίνεται ο πραγματικός αριθμός των θυμάτων της τοξικομανίας).

18. Η ΚΛΙΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τα κλινικά συμπτώματα διαφέρουν, από τοξικομανή σε τοξικομανή, ανάλογα με το είδος του ναρκωτικού, που παίρνει (αφού ορισμένα απ' αυτά, προκαλούν μόνο ψυχική εξάρτηση, ενώ άλλα και σωματική εξάρτηση) και τον τρόπο που το καταναλώνει.

Γενικά, σε μερικούς τοξικομανείς (στο 24%), παρατηρούνται δερματικές διαστίξεις (τατουάζ-έγχρωμοι στιγματισμοί), χωρίς, όμως, αυτό και μόνο να σημαίνει απαραίτητα λήψη ναρκωτικών, ούτε, ακόμη συνέπεια της λήψης ναρκωτικών.

Μερικά ενδεικτικά συμπτώματα λήψεως ναρκωτικών είναι: Οι βελονογγμοί στο φλεβικό δίκτυο από ενδοφλέβιες παρακεντήσεις (όταν βέβαια ο τοξικομανής παίρνει τα ναρκωτικά με ένεσεις). Μερικά ναρκωτικά, όπως το L.S.D., το χασίς, κατά κανόνα, δεν λαμβάνονται με ένεση. Η ηρωίνη και η κοκαΐνη, συνήθως, λαμβάνονται, από τη μύτη («μυτιές» και «πρέζω»). Πολλαπλές θρομβώσεις και σκληρύνσεις των επιφανειακών φλεβών κ.λ.π. Ακόμη τρόμος των άκρων, καχεξία, βλέμμα απλανές.

Στην ψυχική σφαίρα, διαπιστώνονται διαταραχές στον ειρμό της σκέψεως, της αντιλήψεως και της χωροχρονικής αισθήσεως, ψευδαισθήσεις, παραισθήσεις, παραληρητικές ιδέες, ψυχωτικές ή ψυχονευρωτικές εκδηλώσεις. Ο χασιστής, όμως, ούτε σωματικές εκδηλώσεις παρουσιάζει, ούτε και σύνδρομο αποστέρησης. Του προκαλείται, όμως, άμβλυση των διανοητικών του λειτουργιών (βλ. και κατηγορίες τοξικομανών).

Ειδικότερα, προκαλούνται τα εξής βασικά συμπτώματα από τη χρήση των ναρκωτικών ουσιών, που σημειώνονται δίπλα τους:

- 1) Ψευδαισθήσεις και παραισθήσεις: Από τη χρήση Κοκαΐνης, L.S.D., Μεσκαλίνης, Χασίς κ.λ.π.
- 2) Τρόμος: Από τη χρήση αμφεταμινών, κοκαΐνης κ.λ.π.
- 3) Μυαλγίες: Από τη χρήση βαρβιτουρικών.
- 5) Νυσταγμός: Από τη χρήση κοκαΐνης, βαρβιτουρικών (όχι πάντοτε όμως).
- 6) Εμβοές: Από τη χρήση μορφίνης, κωδεΐνης.
- 7) Αύξηση πίεσης: Από τη χρήση αμφιταμινών.
- 8) Πτώση πίεσης: Από τα βαρβιτουρικά.
- 9) Δυσκοιλιότητα: Από τη χρήση όπιου και των παραγώγων του, κωδεΐνης.
- 10) Ωχρότητα: Από τη χρήση ηρωΐνης, μορφίνης, κοκαΐνης.
- 11) Ανέκφραστο πρόσωπο: Από τη χρήση βαρβιτουρικών, χασίς, ηρωΐνης, όπιου.
- 12) Βήχας: Από τη χρήση χασίς.
- 13) Βρογχίτιδα: Από τη χρήση χασίς.
- 14) Θόλωση της διάνοιας: Από τη χρήση χασίς.
- 15) Ψυχώσεις: Από τη χρήση όπιου και των παραγώγων του.
- 16) Σύγχυση: Από τη χρήση βαρβιτουρικών, χασίς.
- 17) Σπασμοί: Από τη χρήση αμφεταμίνης, κοκαΐνης, ηρωΐνης.
- 18) Άμβλυση της μνήμης και των άλλων ψυχικών λειτουργιών, δηλαδή της προσο-

χής, αντίληψης, βούλησης, κρίσης, προσανατολισμού, συναισθήματος, συνειρμού: Από τη χρήση κοκαΐνης, L.S.D., βαρβιτουρικών, όπιου, μορφίνης.

19) **Κώμα-απώλεια συνείδησης:** Από τη χρήση ηρωΐνης, ηρεμιστικών σε μεγάλη δόση.

20) **Αϋπνία:** Από τη χρήση αμφεταμινών, βαρβιτουρικών, κοκαΐνης, κωδεΐνης, ηρωΐνης⁽¹²⁾.

Η διαπίστωση της τοξικομανίας δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. (Για τους τρόπους διαπίστωσης βλ. Κουτσελίνη «DOPING», Μπεναρδή, Σταθέα σ. 345. βλ. και Θεραπεία και κατηγορίες τοξικομανών).

19. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΩΝ

Ο τοξικομανής, ανάλογα με το είδος του ναρκωτικού ή τον τρόπο, που το παίρνει, χαρακτηρίζεται: «πρεζάκιας», «χαπάκιας», «χασικλής» κ.λ.π.

Ο «πρεζάκιας» παίρνει «σκληρά» ναρκωτικά. Προσπαθεί να μυήσει και άλλους στα ναρκωτικά. Είναι πολύ χλωμός. Όταν είναι «χαρμάνης», δηλαδή, στερεΐται τη δόση του, νιώθει πολύ άσχημα. Χασμουριέται, στάζει η μύτη του, δακρύζουν τα μάτια του, νιώθει κομάρες, πονάει όλο του το σώμα και ιδίως οι κλειδώσεις του, έχει αϋπνίες και, όταν κοιμάται, έχει άσχημο ύπνο (που λέγεται «ύπνος της χαρμάνης»). Είναι νευρικός⁽¹³⁾ και δεν έχει όρεξη, για φαγητό και συζήτηση, ούτε και για αστεία. Η γλώσσα, που χρησιμοποιεί έχει πάρα πολλά υποκοριστικά και γενικά χρησιμοποιεί ειδικό λεξιλόγιο.

Αντίθετα, όταν πάρει τη δόση του, αρχίζει να φλυαρεί. Υποφέρει ψυχικά από τη σεξουαλική ανικανότητα, που έπαθε, τελικά, από τη χρήση των ναρκωτικών. Στον πρεζάκια δεν μπορεί να έχει κανείς εμπιστοσύνη, «μπέσα», όπως οι έμποροι ναρκωτικών λένε, γι' αυτό οι τελευταίοι, όταν τους υποψιάζονται, τους υποχρεώνουν να καταναλώσουν παρουσία τους τη δόση, που τους προμήθευσαν. Οι τοξικομανείς, που βρίσκονται στις φυλακές, όταν δεν έχουν τη δόση τους, στέλνουν στο γιατρό της φυλακής άλλους κρατούμενους για να ζητούν διάφορα ηρεμιστικά, τα οποία, στη συνέχεια, τους τα δίνουν, για να κάνουν μ' αυτά ένα κοκτέιλ. Ύστερα κλέβουν και βελόνα, από το φαρμακείο της φυλακής, για σύριγγα δε χρησιμοποιούν ένα σταγονόμετρο και έτσι «χτυπούν» με βελόνα τα διάφορα κοκτέιλ που φτιάχνουν με τα ηρεμιστικά.

12) Κουτσελίνη-Γ. Δημοπούλου σελ. 9, Μαρσέλο, Αγιοιάντη σ. 11, Παπαναστασίου-Σπυρόγλου-Γιατρά, Δαβαρούκα-Σουρέτη, GIANCARLO ARNAO, BLUMIR σ. 88, Νικολάου σ. 24, Στεφανής και συνεργ. σ. 275, Βαράνου, Αβραμίδη, Ζατρή, σ. 18, Καμαρούλια, σ. 143, Μπούκη, Κουτσελίνη «DOPING».

13) Να πώς περιγράφει την κατάστασή της, τη στιγμή που έχει την επιθυμία να πάρει τη δόση της, μια νεαρή γυναίκα ηρωϊνομανής, Αθηναία, χήρα οδοντιάτρου, που ζει αλήτικο βίο. «Εκείνη τη στιγμή γίνομαι θηρίο. Νομίζω ότι μου σχίζουν με ξυράφι την κοιλιά, η ομιλία μου κόβεται, μουίχεται να κτυπήσω το κεφάλι μου χάμο, να χάνω το φως μου, γίνομαι ένα ράκος και ταυτόχρονα ένα τέρας. Τίποτε άλλο δεν κυριαρχεί στο μυαλό μου, παρά πώς να τρέξω να εύρω την πρέζα. Και τότε αρχίζει το δράμα μου. Πουλάω ό,τι έχω και δεν έχω. Προχθές φάναξα τους καλητζήδες και κούλησα ένα λαβομάνο, μια γκαρδαρόμπα και ένα μπαούλο για το τίποτε. Έτρεξα πήγα τα χρήματα στον Μ. για να μου δώσει «κράγμα» κι' αυτός ο άτιμος μου έδωσε σόδα. Θέλει γδάρισμα ο κερατάς. Ο Θεός να μη δώσει ο άνθρωπος να γίνεται τοξικομανής, γιατί χάνει το είναι του. Εμένα που με βλέπετε, που τόσο καλομαθημένη ήμουνα και μεγάλωσα στα χάρδια, έχω κοιμηθεί στους δρόμους, στα βαγόνια, σε χωράφια και στους βόθρους ακόμη για να κυνηγήσω τους εμπόρους που το πουλάνε» (βλ. Παπαζαχαρίου).-

Τις ενέσεις «τις χτυπάνε», όταν, πλέον, οι φλέβες στα μπράτσα «καίγονται», στα πόδια κ.λ.π., ακόμα και στο πέος. Η ένεση τους προκαλεί «μαστούρα» τα μάτια τους «γλαρώνουν» και η γλώσσα τους «κολλάει», «ξεραίνεται». Αυτούποβάλλονται, μερικές φορές και «μαστουριάζονται» και με ασπρίνες μόνο. **Μερικές φορές** κατορθώνουν να εξασφαλίσουν την ηρωίνη στη φυλακή με τη μέθοδο «ροσόλι», η οποία δεν κρίνεται σκόπιμο να αναπτυχθεί¹⁴).

Ο Χασικλής χαρακτηρίζεται για την **φυγοκονία** του, **αδιαφορία** του και **ευερεθιστικότητα** του (Στεφανής). Ο χασικλής όταν έχει τη δόση του, νιώθει «εντάξει».

Ο **μορφομανής** έχει **πρόσωπο** ωχρο, γαιώδες, **βλέμμα** απλανές, τις κόρες των οφθαλμών συνεσταλμένες, καχεξία, **πρόωρο** γήρας (σωματικά συμπτώματα). Η **αντίληψη** μειώνεται, η **βούληση** και η **μνήμη** παραλύουν, ο ύπνος είναι ανήσυχος και **εφιαλτικός**, παρατηρείται γενική πνευματική έκπτωση, τα **ηθικά συναισθήματα** εξαφανίζονται, **ψευδαισθήσεις**, έντονες **μελαγχολικές αντιδράσεις**, **παραλήρημα**, είναι τα **ψυχικά συμπτώματα** (Αγιουτάντης, Κουτσελίνης, -Δημόπουλος, Παπαναστασίου-Σπυρόγλου-Γιατράς, Καψασκής).

Για τον ηρωϊνομανή (βλ. ARNAO)

Για τον Κοκαϊνομανή (βλ. ARNAO)

20. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι περισσότεροι τοξικομανείς είναι άγαμοι. Ακόμη περισσότεροι είναι αυτοί, που άρχισαν τα ναρκωτικά ενώ ήσαν άγαμοι και τα συνέχισαν και μετά το γάμο τους.

21. Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ-Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

Οι περισσότεροι τοξικομανείς, **εξαρτώνται** ψυχικά τόσο πολύ από τα ναρκωτικά, ώστε να μην μπορούν να **αντιληφθούν** την **επιβλαβή επίδραση** που ασκούν πάνω τους ή να μην μπορούν να **παύσουν** να τα καταναλώνουν, αν και νιώθουν το κακό που τους κάνουν. Ο κύριος και **μοναδικός σκοπός** της ζωής τους, πλέον, είναι η **ανεύρεση** της δόσης τους και **μάλιστα**, «αντί πάσης θυσίας». Νιώθουν καλά, παίρνοντάς τα, και, **υποστηρίζουν** ότι τους κάνουν καλό. (Κανκρίνι). Όπως χαρακτηριστικά, παρατηρεί ο Κανκρίνι, τοξικομανής είναι το «άτομο του οποίου τη συγκινησιακή και πρακτική ζωή εξουσιάζει τελείως η ανάγκη για το φάρμακο».

Ο Στεφανής παρατηρεί: «Η ιδιότητα της τοξικομανίας εκφράζει την ύπαρξη μιας βαθείας ενστικτο-συναισθηματικής διαταραχής...» (βλ. και απόψεις Στ. Μεσημέρη).

22. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ-ΦΙΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ

Το κοινωνικό περιβάλλον τηρεί μάλλον **εχθρική στάση** απέναντι των τοξικομανών και αυτό γιατί δεν είναι ενημερωμένο, τουλάχιστον όσο πρέπει, για τους αντιμετώπισει σαν **ασθενείς**, όπως και είναι κυρίως, όμως, γιατί τους βλέπει ως επικίνδυνα στοιχεία. Το **φιλικό περιβάλλον**, πολλές φορές, είναι εκείνο, που τον οδήγησε στα

14) Βλ. Μπαλέρια σ. 199, Στεφανή.

ναρκωτικά, με τη σκόπιμη ή αθέλητη συμπεριφορά του. Ειδικότερα, μπορεί κάποιος «φίλος» να τον έπεισε να δοκιμάσει ναρκωτικά, για να τον έχει πελάτη στη συνέχεια, ή η παρέα, με τις προτροπές της, να τον έπεισε ότι, τα ναρκωτικά τα παίρνουν «οι άνδρες» κ.λ.π. και θα πρέπει να αποδείξει, αν είναι άνδρας.

Το οικογενειακό περιβάλλον, μετά το πρώτο SHOCK, που νιώθει όταν μαθαίνει το νέο, συνήθως, ύστερα από τη σύλληψή του, συμπάσχει με τον τοξικομανή και καταβάλλει προσπάθειες να τον πείσει να δεχθεί να υποβληθεί σε θεραπεία αποτοξίνωσης. Η οικονομική αιμορραγία της οικογένειας και η ψυχική ταλαιπωρία της με πολλή δυσκολία μπορούν να περιγραφούν. Τέλος, η Πολιτεία, με την νομοθεσία της, προσπαθεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των τοξικομανών, με το να τιμωρεί αυτούς, που τους δημιουργούν, δηλαδή, τους εμπόρους ναρκωτικών και με τη θέσπιση διατάξεων με τις οποίες προβλέπεται η αναγκαστική θεραπεία των τοξικομανών, όταν διαπιστωθεί ότι έχουν την ιδιότητα αυτή, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις, που ορίζει ο Ν. 1729/1987.

23. ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΟΥ

Οι τοξικομανείς, για να συνεννοούνται μεταξύ τους και με τους εμπόρους ναρκωτικών, χρησιμοποιούν, συνήθως, ένα ιδιόρρυθμο γλωσσάριο, δηλαδή χρησιμοποιούν ορισμένες λέξεις, με τις οποίες ονομάζουν τις διάφορες ναρκωτικές ουσίες, τα όργανα που χρησιμοποιούν, για να τις καταναλώσουν, τους καταδότες, τον έμπιστο, τον αστυνομικό, τη φυλακή, την κατάσταση που βρίσκονται, όταν δεν έχουν ναρκωτικά κ.λ.π.

Μερικές από τις λέξεις αυτές (απλώς και μόνο για να έχει κανείς μια ιδέα του γλωσσαρίου) είναι:

1. Πρέζα = η δόση ναρκωτικής ουσίας.
2. Εκεί = ο χώρος όπου καπνίζουν το χασίσι.
3. Μυτιά – εισρόφηση ναρκωτικής ουσίας (από τη μύτη).
4. Μαύρη, Μελαχροινή, Χόρτο = Το χασίσι.
5. Κάπας = Ο δικηγόρος.
6. Χοχλαράκιας = ο τοξικομανής.
7. Δάσκαλος = ο αστυνομικός.
8. Βαποράκι = αυτός που μεταφέρει ναρκωτικά.
9. Κουκλίτσες = οι αμφεταμίνες.
10. Θεία = η μορφίνη.
11. Ρίνα = ο ηρώינוμανής.
12. Μαστούρης = ο «φτιαγμένος».⁽¹⁵⁾

24. Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ

Αρκετοί τοξικομανείς υποβλήθηκαν σε ανεπιτυχή προσπάθεια θεραπείας αποτοξίνωσης, πριν ακόμη συλληφθούν, για κάποια πράξη, που έχει σχέση με τα ναρκωτικά ή για άλλη αξιόποινη πράξη. Η προσπάθεια αυτή έγινε ύστερα από την απόλυτα ελεύθερη θέληση του ίδιου του τοξικομανούς ή ύστερα από την πίεση του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Μερικοί απ' αυτούς υποβλήθηκαν σε αναγκαστική θεραπεία, ύστερα από δικαστική απόφαση, που την επέβαλε το δικαστήριο, επειδή διαπιστώθηκε ότι ήσαν τοξικομανείς. Η θεραπεία του τοξικομανούς, για την ψυχολογική αποεξάρτηση, μπορεί να έχει σημαντικά αποτελέσματα όταν, με τις «δοιμασίες

15) Βλ. Δαβαρούκα-Σουρέτη, Δ. Μπούκη. Για τα τραγούδια τους βλ. Γ. Ζαμπέλη «Στην κόλαση των Ναρκωτικών», Αθήνα, 1983.-

προσωπικότητας», διαπιστωθεί πρώτα η στάση του στα διάφορα προβλήματα και η συναισθηματική του συμπεριφορά –σε καταστάσεις που επηρεάζουν σημαντικά τη ζωή του – και ύστερα γίνει προσπάθεια να προβληθεί η προσωπικότητά του προς τα έξω.

Έτσι θα εντοπισθούν οι επιλογές του και αυτά που τον απασχόλησαν σοβαρά στη ζωή του, για να γίνει ύστερα θεραπευτική αντιμετώπισή του με ψυχοθεραπεία. Η ομαδική ψυχοθεραπεία θεωρείται **περισσότερο** αποτελεσματική.

Ο Ν. 1729/1987, όπως τροπ. με το Ν. 1738/1987, όρισε ότι :Α) με ενιαία επιστημονικά κριτήρια θα γίνεται η διάγνωση της εξάρτησης (άρθρ. 13). Γι' αυτό με την Α2β/οικ.3982/87 απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κδινωτικών Ασφαλίσεων, (που δημοσιεύτηκε στην Ε.τ.Κ. φυλ. 577, τεύχ. δεύτερο, στις 4-11-1987), ορίστηκαν τα κριτήρια και η διαδικασία διάγνωσης της εξάρτησης. Β) Με την Α2β/-οικ.3983/87 απόφαση του ίδιου Υπουργού, καθορίστηκε η οργάνωση, λειτουργία και διοίκηση του Κέντρου Θεραπείας εξαρτημένων ατόμων (ΚΕΘΕΑ). (δημοσιεύτηκε στο ίδιο φύλλο Ε.τ.Κ.) Γ) Με την Α2β/οικ.3981/87 απόφαση του ίδιου Υπουργού (που δημοσιεύτηκε στο ίδιο φύλ. της Ε.τ.Κ.), ρυθμίζονται τα θέματα τα σχετικά με τα «Συμβουλευτικά υποστηρικτικά και θεραπευτικά προγράμματα) που προβλέπει ο ίδιος νόμος. Δ) Με την Α2β/οικ.3984/1987 απόφαση του ίδιου Υπουργού (που δημοσιεύτηκε στο ίδιο φύλ. της Ε.τ.Κ.), καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις φαρμακευτικής καταστολής του σωματικού στερητικού συνδρόμου.

Η θεραπεία αποτοξίνωσης δεν έχει, **συνήθως**, αποτέλεσμα¹⁶⁾, γιατί οι ίδιοι οι τοξικομανείς δε συνεργάζονται, όσο πρέπει. Αλήθεια είναι ότι η αποτοξίνωση είναι πολύ δύσκολη υπόθεση. Η σωματική αποτοξίνωση είναι εύκολη, ενώ, αντίθετα, η ψυχική απεξάρτηση είναι πάρα πολύ δύσκολη, γιατί χρειάζεται τη συνεργασία του ίδιου του ασθενούς τοξικομανούς (Δασκαλάκη σ. 184). Δε συνεργάζονται, όμως, οι τοξικομανείς, γιατί, λόγω της υποδούλωσής τους στα ναρκωτικά, δεν έχουν ελεύθερη βούληση, για να αποφασίσουν ότι πρέπει να ελευθερωθούν απ' αυτά. Το γεγονός αυτό, δηλαδή, ότι δεν έχουν οι τοξικομανείς ικανότητα να αντιληφθούν την ανάγκη για θεραπεία, δικαιώνει την αναγκαστική τους θεραπεία, έστω και αν τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Από κάποια στιγμή και μετά, ίσως συνειδητοποιήσουν αυτή την ανάγκη και συνεργασθούν για τη θεραπεία τους. (Για την εκουσία και αναγκαστική θεραπεία του τοξικομανούς βλ. το Ν. 1729/1987). Η αναγκαστική θεραπεία έχει καλό αποτέλεσμα στη σωματική αποτοξίνωση. Επειδή, όμως, μετά απ' αυτή δεν επακολουθεί η ψυχική απεξάρτηση από τα ναρκωτικά, είναι πλέον αναμενόμενη και βέβαιη η λήψη ναρκωτικών και πάλι. Το οικονομικό όφελος, από τη θεραπεία του τοξικομανούς, είναι σημαντικό για το κοινωνικό σύνολο. Το όφελος είναι ακόμη μεγαλύτερο από την προσπάθεια για την πρόληψη της εξάπλωσης της τοξικο-

16) Βλ. και Παπαναστασίου-Σπύρογλου-Γιατρά (σ.60), όπου σημειώνεται «τα ποσοστά ίασεως κυμαίνονται από 5% ως 10% μόνον...» βλ. και Κανκρίνι (σ.47), όπου παραθέτει στατιστικές πληροφορίες από έρευνα στην Ιταλία. Ατυχώς και στα πλέον ειδικά θεραπευτικά κέντρα του εξωτερικού (Δανία-Σουηδία-Αμερική), όπου επιτελεία ψυχιάτρων, ψυχολόγων, Κοινωνικών λειτουργών, εργασιοθεραπευτών, ειδικών νοσοκόμων κ.λπ., ασχολούνται αποκλειστικά με ολιγάριθμες ομάδες νοσηλευόμενων τοξικομανών, ηρωίνομανών, κυρίως και λιγότερο κοκαίνομανών, το ποσοστό των αποθεραπευμένων κλήρωσ είναι γενικά, αφού δεν υπερβαίνει το 5%-10% το πολύ 15%. Οι περισσότεροι απ' αυτούς αργότερα υποτροπιάζουν.

μανίας (Υπολογίζεται ότι κάθε δραχμή που ξοδεύεται γι' αυτό το λόγο έχει όφελος αξίας 10.000 δρχ. (βλ. Σταθάς σ. 337 και Επιθεώρηση Χωροφυλακής» έτος 11, τεύχ. 129 σ. 667).

25. Η ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ

Ο τοξικομανής εξετάζεται ως μάρτυρας και ως κατηγορούμενος. Αν εξετασθεί σε χρόνο, που τελεί υπό την επίρρεια ναρκωτικών και πολύ περισσότερο όταν βρίσκεται σε κατάσταση μέθης απ' αυτά, μπορεί να του έχουν προκαλέσει ψευδαισθήσεις ή παραισθήσεις, από τις οποίες μπορεί να καταθέσει αναλήθειες, οι οποίες μπορεί να έχουν τραγικές συνέπειες, για άλλους κατηγορούμενους. Γι' αυτό, πρέπει με προσοχή, να εξετάζονται όσα λέει. Το ίδιο μπορεί να συμβεί όταν το άτομο βρίσκεται στο στάδιο της αποστερήσεως, αφού, όπως και στο στάδιο της τοξικής μέθης, δε βρίσκεται σε φυσιολογική ψυχική κατάσταση, αλλά έχει απώλεια της συνειδήσεως, θόλωση της διάνοιας και γενικά διαταραχή όλων των πνευματικών του λειτουργιών (προσοχή, αντίληψη, μνήμη, συναίσθημα, κρίση, βούληση, συνειρμός, προσανατολισμός (βλ. Αγιουτάντη, Αλεξιάδη γενικότερα για την εξέταση μάρτυρα και κατηγορούμενου, Αργυρόπουλο, Φιλιππίδη).

Αυτός που τον εξετάζει δεν πρέπει να λησμονεί ότι ο τοξικομανής, όταν είναι κρατούμενος, όπως κάθε κρατούμενος, αναγκάζεται να υπακούει στον «κώδικα τιμής των κρατουμένων» της φυλακής στην οποία κρατείται. Σύμφωνα μ' αυτόν, υποχρεούται να μην προδίδει ό,τι γίνεται στις φυλακές από τους κρατουμένους, γιατί, αλλιώς, θα έχει σοβαρές κυρώσεις από τους άλλους κρατουμένους. Σημειώνεται ότι ο κανονισμός αυτός είναι άγραφο δημιούργημα των κρατουμένων, που τηρείται παραδοσιακά. Τέλος, σκόπιμα μπορεί να ψευδολογήσει, για να πετύχει το ευεργέτημα της μεταμέλειας, που προβλέπει το άρθρο 24 του Ν. 1729/1987 (αναστολή εκτελέσεως ποινής).

Ο τοξικομανής, όπως και κάθε άλλο άτομο, όταν συλλαμβάνεται, ως δράστης οποιασδήποτε αξιόποινης πράξεως, δεν μπορεί, σε καμιά περίπτωση, να εξετασθεί ως μάρτυρας, ούτε ανωμοτί, γιατί είναι ήδη κατηγορούμενος, κατά το άρθρο 72 του Κ.Ν.Δ. Η ίδια απαγόρευση ισχύει και εάν απλώς, σε οποιοδήποτε στάδιο της ανακρίσεως, του αποδίδεται η αξιόποινη πράξη, γιατί και στην περίπτωση αυτή, είναι κατηγορούμενος, κατά το άρθρο 72 του Κ.Π.Δ. Πρέπει, επομένως, να εξετασθεί όπως ορίζεται στο άρθρο 273 Κ.Π.Δ. και να τηρηθούν τα άρθρα 100-103 του Κ.Π.Δ. Από το άρθρο 221 του Κ.Π.Δ. δεν δίδεται η δυνατότητα εξετάσεως του συλληφθέντος, ως υπόπτου, ανωμοτί (βλ. και Αργ. Καρρά στα Ποιν. Χρ. ΛΓ/427. Βλ. και ΑΠ 653/1986, σύμφωνα με την οποία, η λήψη υπόψη μαρτυρικής καταθέσεως του κατηγορούμενου που είχε ληφθεί κατά τη διάρκεια προκαταρκτικής εξετάσεως απαγορεύεται και δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα).

IV. ΣΧΕΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

A. ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΙΑ

Οι τοξικομανείς δεν περιορίζονται στη χρήση ναρκωτικών- με τα οποία βλέπουν τον εαυτό τους και, τελικά, καταστρέφουν και την οικογένειά τους, αφού ξο-

δύουν ολόκληρη την περιουσία τους, για την απόκτηση ναρκωτικών και γίνονται, εξαιτίας αυτών, ανίκανοι για εργασία και έτσι στερούν τα αναγκαία και για τη διαβίωση της οικογένειάς τους- αλλά γίνονται συχνά και εγκληματίες¹⁷⁾.

1. ΕΜΠΟΡΟΙ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Οι περισσότεροι τοξικομανείς (το 60%), αργά ή γρήγορα, αν και αυτό δεν ήταν στις προθέσεις τους, όταν άρχισαν τα ναρκωτικά, γίνονται και εγκληματίες και κυρίως έμποροι ναρκωτικών.

Αυτό συμβαίνει, γιατί σύντομα εξαντλούν τη δυνατότητα, για την απόκτηση του πολυπόθητου, πλέον, αλλά και πανάκριβου ναρκωτικού, χωρίς τη λήψη του οποίου δεν μπορούν να ζήσουν. Για να εξασφαλίσουν την ημερήσια δόση τους (π.χ. το ένα γραμμάριο ηρωΐνης, που θέλει κάθε μέρα συνήθως ο ηρωϊνομανής, στοιχίζει περίπου 20.000 ως 25.000 δραχ.), αλλά και τα αναγκαία χρήματα, για να ζήσουν, αφού, πλέον, θα έχουν γίνει ανίκανοι για εργασία και ούτε περιουσία θα έχει απομείνει, για να την πωλήσουν, θα δεχθούν, άλλος νωρίτερα και άλλος αργότερα, την πρόταση του εμπόρου ναρκωτικών, που, συνήθως, δεν είναι τοξικομανής, γιατί αυτός δεν κάνει χρήση ναρκωτικών, να πάρουν απ' αυτόν την ημερήσια δόση τους δωρεάν ή και κάποια χρήματα και να πωλήσουν κάποια ποσότητα ναρκωτικών σε άλλους. Από τότε θα αρχίσουν την προσπάθεια να πείσουν κυρίως την παρέα τους, τους φίλους τους και άλλους να δεχθούν να δοκιμάσουν το ναρκωτικό, που τους προσφέρουν στην αρχή, ίσως και δωρεάν, κατά τις οδηγίες του εμπόρου ή σε πολύ χαμηλή τιμή, ώσπου να το συνηθίσουν και θα εξαρτώνται πλέον απ' αυτούς. Τότε θα ανεβάσουν και την τιμή του ναρκωτικού ή θα ζητήσουν χρήματα (Υπολογίζεται ότι κάθε τοξικομανής, δημιουργεί, κάθε χρόνο, δέκα νέους τοξικομανείς, από την ανάγκη του αυτή, βλ. Σταθάς σ. 337). Από έρευνά μας, προκύπτει ότι: Από τα 607 άτομα που καταδικάστηκαν από το Εφετείο Αθηνών κατά το από το 1978 μέχρι και το 1982 χρονικό διάστημα, για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, οι 334 καταδικάστηκαν για εμπόριο και για χρήση, (μερικοί απ' αυτούς), ναρκωτικών, ενώ μόνο για χρήση και προμήθεια, για δική τους αποκλειστικά χρήση ναρκωτικών ουσιών οι 273.

Από τα πιο πάνω, φαίνεται ότι: η απαγόρευση της χρήσης των ναρκωτικών και η εξ' αιτίας αυτής αύξηση της τιμής τους, συνήθως, οδηγεί τον τοξικομανή στην εγκληματικότητα, κυρίως, στο να γίνει έμπορος ναρκωτικών ή κλέπτης κλπ. (Δασκαλάκης 144). Από το γεγονός, όμως, αυτό, σε καμιά περίπτωση, δε δικαιολογείται -δήθεν για να αποτραπεί η τέλεση εγκλημάτων, λόγω της αιτίας αυτής και η αύξηση

17) Βλ. Βουγιούκα «Πρόληψις και καταστολή της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών δια μη θεραπευτικούς σκοπούς» έκδ. 1971, σ. 458 «αι εγκληματικά στατιστικά αποκαλύπτουν ότι οι τοξικομανείς είναι υπαίτιοι του ημίσεος των εγκλημάτων τα οποία τελούνται εις τας κόλεις των Η.Π.Α...» βλ. και Παπαζαχαρίου σελ. 11, όπου αναφέρεται και το εξής περιστατικό, από τα ελληνικά δικαστικά χρονικά «Ο τοξικομανής Ν.Α. εν Αρ-γυροπόλει επέβη διαρκώς τας δύο αδελφάς του και απέσκα χρήματα από τας οικονομίας των δια να αγοράζη ναρκωτικά. Μίαν φοράν έτυχε να μη έχουν χρήματα. Τότε δια μαχαίρας τας εφόνευσε. Είς το κακούργιοδι-κείο Πατρών, ένθα ειδικάζετο η υπόθεσις η ίδια η μήτηρ του, εζητούσε την εις θάνατον καταδικην του υιού της», βλ. και Σταθάς σ. 336-337, Φραντζεσκάκη σ. 103 και Ζαΐρη, όπου αναφέρει για την αμφεταμινική ψύ-χωση, που προκαλεί η χρήση αμφεταμίνης, η οποία δε διαφέρει σε τίποτα από τη σχιζοφρένεια και οδηγεί σε φόνο.

των τοξικομανών- να επιτραπεί η χρήση των ναρκωτικών. Αν γίνει αυτό, για οποιοδήποτε ναρκωτικό, είναι βέβαιο, ότι η ευκολία ανεύρεσης, σε τελείως ασήμαντη τιμή, του ναρκωτικού, θα οδηγήσει σε αύξηση της χρήσεως των ναρκωτικών, επομένως και της τοξικομανίας και της εγκληματικότητας, από τη χρήση των ναρκωτικών. Αλήθεια είναι ότι έχουμε πρόβλημα από τους ήδη τοξικομανείς. Το πρόβλημά τους, **μπορεί να αντιμετωπισθεί, χωρίς να επιτραπεί, γενικά, η χρήση ναρκωτικών, με άλλο τρόπο (βλ. περισ. Καράμπελα (α) και (γ)).**

2. ΑΛΛΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ

Ο τοξικομανής, εκτός από έμπορος ναρκωτικών, διαπράττει και άλλα εγκλήματα, στα οποία ωθείται **άμεσα ή έμμεσα** από την τοξικομανία¹⁸.

Ειδικότερα, ο τοξικομανής διαπράττει:

Α) Κλοπές (το 30%):

α) ναρκωτικών ουσιών, από **φαρμακεία ή νοσοκομεία, για να τα καταναλώσει συνήθως ή και για να τα πωλήσει.**

β) **εντύπων ιατρικών συνταγών, για ναρκωτικά και σφραγίδες γιατρών.** Στη συνέχεια, συμπληρώνει τα έντυπα αυτά, **πλαστογραφεί** την υπογραφή του γιατρού και προμηθεύεται ύστερα μ' αυτές, από τα φαρμακεία, το ναρκωτικό που έχει αναγράψει στην πλαστή συνταγή.

γ) Χρημάτων, χρυσαφικών και άλλων αντικειμένων, στην αρχή από τους γονείς του, **συνήθως, και από τους άλλους οικείους του και αργότερα και από τρίτους, για να αγοράσει ναρκωτικά ή και για να ζήσει, όταν, πλέον δεν εργάζεται.**

Ο «Σύνδεσμος Αποκατάστασης Τοξικομανών», με μέλη κυρίως γονείς τοξικομανών, σε υπόμνημά του, στους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Υγείας-Πρόνοιας, με το οποίο τους ζητούσε να νομοθετηθεί η **υποχρεωτική** θεραπεία των τοξικομανών, έστω και αν δεν κάνουν αξιόποινη πράξη, γιατί «η φιλοσοφική δομή της θεραπείας, που στηρίζεται στη θέληση και βούληση των ναρκομανών, είναι λάθος στη βάση της, γιατί η βούληση και η θέληση του ναρκομανούς είναι απόλυτα εξηρημένη από την σωματική εξάρτηση...» αναφέρει: «Αυτοί, για να προμηθευτούν τη δόση τους καθημερινά, διαπράττουν εγκλήματα, είτε με την εκβίαση, απειλή, σωματική βλάβη και μέχρι θανάτου των γονιών τους, είτε κλέβουν, είτε αρπάζουν από τις γυναίκες τσάντες, είτε διακινούν, ως βαποράκια, τα ναρκωτικά...»

δ) **Κλοπές οχημάτων, για χρήση μόνο.**

Β) Επίσης, συχνά, διαπράττει ληστείες, ιδίως σε βάρος γυναικών (τους αφαιρούν την τσάντα, ενώs αυτές βαδίζουν ανύποπτες στους δρόμους. Αυτό γίνεται, πλέον, από δύο άτομα, τα οποία επιβαίνουν μοτοσυκλέττας. Ο οδηγός πλησιάζει την ανύποπτη

18) Βλ. περισ. για την εγκληματικότητα από τα ναρκωτικά: Γαρδίκας σ. 250, Παπαζαχαρίου, Παπαναστασίου-Σπύρογλου-Γιατρά σ. 83, Καψάκης σ. 23, 228, Βουγιούκα σ. 458, Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου 92, Στριγγάρη σ. 44, Αγιουτάντη σ. 97, Κοκολάκη, Σταθέα, Μαστακούρη, Δάρα. Για το πόσο αδίστακτοι γίνονται, δεs και δημοσίευμα με τίτλο «Συμφωνία για να μεταδώσουν το ΕΗΤΖ «Ακρόπολις» φ. 25.10.82, κατά το οποίο «Ομάδα ναρκομανών, ανάμεσά τους και κολλές ανήλικες, που έχουν προσβληθεί από ΕΗΤΖ, στην Νότια Βραζιλία, έκαναν, σύμφωνα με την αστυνομία, μια μακάβρια συμφωνία. Να μεταδώσουν το θανατηφόρο ιό σε όσα γίνεται περισσότερα άτομα...»-

γυναίκα και όταν ο συνεπιβάτης της αρπάζει την τσάντα, αναπτύσσει ταχύτητα και εξαφανίζονται).

Γ) Διαπράττει συχνά σωματικές βλάβες, με πρόθεση σε βάρος των γονέων του και άλλων στενών συγγενών του, είτε γιατί δεν του δίνουν χρήματα, για να αγοράσει ναρκωτικά, είτε λόγω των ψευδαισθήσεων και των παραισθήσεων, που του προκαλεί η χρήση των ναρκωτικών. Ο λόγος αυτός είναι αιτία κακοποίησης και τρίτων προσώπων (νομίζουν ότι τους επιβουλεύονται ή ότι τους ειρωνεύονται κλπ). Επίσης, σκηνές ζηλοτυπίας προκαλούνται από κοκαϊνομανείς, οι οποίοι, λόγω των ψευδαισθήσεων, που τους προκαλεί η κοκαΐνη, έχουν οπτικά και ακουστικά παραληρήματα, λόγω χάρη «βλέπει» ανύπαρκτους άνδρες να ασελγούν στη γυναίκα του και πυροβολεί (βλ. Παπαζαχαρίου).

Δ) Διαπράττει βιασμό, αιμομιξία (βλ. Μαστακούρη) και άλλα εγκλήματα κατά των ηθών, ιδίως λόγω της διεγερτικής επίδρασης της κοκαΐνης κ.λ.π. Ασκείται πορνεία (βλ. Σταματιάδη) από γυναίκες, που χρειάζονται χρήματα, για να αγοράσουν ναρκωτικά. Το ίδιο κάνουν και άνδρες, ομοφυλόφιλοι και «τραβεστί».

Ε) Διαπράττει ανθρωποκτονίες και σωματικές βλάβες, από αμέλεια (οδηγοί, γιατροί κλπ.), γιατί από τα ναρκωτικά, μειώνεται πολλές φορές η ικανότητα του τοξικομανούς να εκτιμήσει σωστά τις αποστάσεις και να αντιδράσει έγκαιρα ή να ενεργήσει, όπως πρέπει (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου).

ΣΤ) Ακόμη, οι ψευδαισθήσεις και παραισθήσεις, που προκαλούνται στον τοξικομανή, από ορισμένα ναρκωτικά, μπορεί να τον οδηγήσουν σε ψευδείς καταμηνύσεις και ψευδορκίες. Γι' αυτό με προσοχή πρέπει να αντιμετωπίζεται η μαρτυρική του κατάθεση και γενικά, ό,τι λέει ο τοξικομανής, αφού καταντάει και αναξιόπιστος. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να καταβάλεται, όταν ο τοξικομανής προσπαθεί να πείσει ότι μεταμελήθηκε, δίδοντας πληροφορίες, για την ανακάλυψη ή εξάρθρωση σύμμορίας ή σύλληψη εμπόρων ναρκωτικών, για να πετύχει το ευεργέτημα της αναστολής εκτέλεσης της ποινής του, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Ν.1729/1987. Μπορεί, ακόμη, για να πετύχει το στόχο του αυτό και να ψευδολογήσει και να εκδικηθεί κάποιος άλλους συγχρόνως. (Βλέπε, ακόμη, το δημοσίευμα με τίτλο «βοηθούσε στο βιασμό της 6χρονης κόρης της.» στη «Βραδυνή» φύλ. της 3-12-1987, σύμφωνα με το οποίο, μια αμερικανίδα «μητέρα» κρατούσε ακίνητη την εξάχρονη κόρη της, ενώ την βίαζαν δύο νεαροί 20 και 21 χρόνων. Η 20χρονη...ομολόγησε χθες στο δικαστήριο την εφιαλτική πράξη της. Όπως είπε, παρέδωσε την κόρη της στους βιαστές, για να πάρει χρήματα και να προμηθευθεί ναρκωτικά...»).

Ζ) Γενικά, όταν ένα άτομο κυριευθεί από τα ναρκωτικά, μπορεί να κάνει οτιδήποτε, χωρίς δισταγμό, για να εξασφαλίσει τη «δόση» του. Ούτε οι απειλούμενες ούτε οι επιβαλλόμενες από τα δικαστήρια ποινές, φαίνεται να έχουν σοβαρό εγκληματοπροληπτικό αποτέλεσμα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, από τα 373 άτομα, που ήταν κρατούμενοι στις ελληνικές φυλακές, ως κατάδικοι, για παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, την 1-2-1983, τα 162 είχαν ποινή μεγαλύτερη από 5 έτη ως ισόβια κάθειρξη (Οι ποινές αυτές επιβλήθηκαν για «εμπόριο» ναρκωτικών βλ. Καράμπελα(α)). Φοβερές ανθρωποκτονίες με πρόθεση έγιναν από τοξικομανείς, είτε λόγω της επήρειας, που είχαν τα ναρκωτικά επάνω τους, είτε για να εξασφαλίσουν χρήματα, για προμήθεια ναρκωτικών.

Ειδικότερα:

Η χρήση ηρωΐνης οδηγεί, πολύ συχνά, σε εγκλήματα βίας και σε εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Η χρήση μορφίνης οδηγεί, πολύ συχνά, σε εγκλήματα κατά της περιουσίας και συχνά σε εγκλήματα κατά των ηθών.

Η χρήση κοκαΐνης οδηγεί, πολύ συχνά, σε εγκλήματα κατά της περιουσίας και συχνά σε εγκλήματα κατά των ηθών και βίας.

Η χρήση παραισθησιογόνων οδηγεί συχνά σε εγκλήματα βίας, κατά των ηθών και κατά της περιουσίας.

Η χρήση βαρβιτουρικών οδηγεί συχνά σε εγκλήματα κατά της περιουσίας. Γι' αυτό ο χρήστης ναρκωτικών διαπράττει και απάτες, εκβιασμούς, απειλές και εμπρησμούς (Βλ. Δάρα, Παπαναστασίου-Σπύρογλου-Γιατρά,Μπούκη).

Η. Οδήγηση μεταφορικού μέσου υπό την επίδραση ναρκωτικών.

Ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών και αν δεν έγινε ακόμη τοξικομανής, όταν βρίσκεται υπό την επίδραση των ουσιών αυτών, κατά το νομοθέτη, είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος για τους άλλους, όταν οδηγεί ή κυβερνά μεταφορικό μέσο. Γι' αυτό, με το άρθρο 10/1 του Ν. 1729/1987, τιμωρείται όποιος οδηγεί ή κυβερνά μεταφορικό μέσο (χερσαίο, εναέριο ή πλωτό), ενώ τελεί, υπό την επίδραση ναρκωτικών ουσιών, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών ως πέντε ετών και με χρηματική ποινή από 10.000 χιλ. δραχμές μέχρι 10.000.000 δρχ. και με αφαίρεση της αδειάς, πτυχίου ή διπλώματος οδηγήσεως. Ακόμη, κατά την ίδια διάταξη, αν από την παραπάνω πράξη προκύψει κοινός κίνδυνος ζωής ανθρώπου, τιμωρείται ο δράστης με πρόσκαιρη κάθειρξη, πέντε μέχρι είκοσι ετών. (βλ. και την 30.870/6-10-1983 κοινή απόφαση των Υπουργών Συγκοινωνιών και Δημοσίας Τάξεως, που προβλέπει την ακινητοποίηση του οχήματος -άρθρ. 1 περ. Θ- όταν ο οδηγός του βρίσκεται κάτω από την επίδραση ναρκωτικών ουσιών).

Θ. Αλλοίωση της γνησιότητας των αποτελεσμάτων των αθλητικών αγώνων.

Η χρήση ναρκωτικών ουσιών προκαλεί και αλλοίωση της γνησιότητας των αποτελεσμάτων των ερασιτεχνικών και επαγγελματικών αγώνων ποδοσφαίρου και των άλλων αθλητικών αγώνων. Γι' αυτό απαγορεύεται και τιμωρείται, με το Νόμο 1646/1986, η χρήση τους, από τους αθλητές (άρθρ. 7,8,9). Το ίδιο ισχύει και για τις ιπποδρομίες. (βλ. περ.σ. Κουτσελίνη «DOPING»).

Β. ΘΥΜΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΙΑ

1. Ο τοξικομανής μπορεί να γίνει και θύμα εγκλήματος, πολύ ευκολότερα από κάθε άλλο άτομο. Αυτό, γιατί στην κατάσταση που περιέρχεται από τα ναρκωτικά δεν μπορεί να υπερασπίσει εύκολα, ούτε το σώμα του, ούτε και την περιουσία του. Γι' αυτό πολλές φορές, γίνεται θύμα κλοπής, ληστείας, σεξουαλικής κακοποίησης¹⁹⁾, απάτης κ.λ.π.

19) Βλ. και Παπαζαχαρίου σελ. 11, όπου αναφέρεται και το εξής περιστατικό, από τα ελληνικά δικαστικά

2. Ακόμη, **θύμα εγκλήματος μπορεί να γίνει ο τοξικομανής**, όταν επιδιώκει να πετύχει αναστολή εκτελέσεως της ποινής του, όπως προβλέπει το άρθρο 24 του Ν.1729/1987, από αυτούς, που προδίδει και τους συνεργάτες τους, μέσα και έξω από τη φυλακή.

3. Το ίδιο μπορεί να συμβεί, όταν ο τοξικομανής **γνωρίζει κάτι, σε βάρος εμπόρων ναρκωτικών και τα καταθέτει, όταν εξετάζεται, ως μάρτυρας ή κατηγορούμενος.**

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Από τα στοιχεία που λάβαμε υπόψη –τα οποία δε διαφέρουν απ' αυτά που απασχολούν καθημερινά, πλέον, τα δικαστήρια τον τελευταίο καιρό (2^ο), εκτιμάται, ότι προέκυψαν τα εξής, με πολύ σύντομο τρόπο:

A. Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ

Δεν μπορεί να δοθεί μια γενική εικόνα του σύγχρονου τοξικομανούς εγκληματία (όπως δεν μπορεί να δοθεί και γενική εικόνα του εγκληματία) με ακρίβεια, γιατί **υπάρχουν πάρα πολλές διαφορές από τοξικομανή σε τοξικομανή, σχετικά με την προσωπικότητα, τα αίτια, που τον ώθησαν στα ναρκωτικά, τα συμπτώματα που παρουσιάζει κ.λ.π.**

B. ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Οι αιτίες ή αλλιώς οι παράγοντες, που οδηγούν ή συντελούν αποφασιστικά, τη σημερινή εποχή, στο να αρχίσει κάποιος τα ναρκωτικά, είναι πολλές. Κάθε μία απ' αυτές επιδρά λιγότερο ή περισσότερο ή και καθόλου στον καθένα, ανάλογα με την προσωπικότητά του και το περιβάλλον του (οικογενειακό, φιλικό κ.λ.π.). Πάντως, τα ψυχολογικά προβλήματα (το 47%), η **περιέργεια (το 20%) η προτροπή της παρέας, ο μμητισμός και η αναζήτηση νέων απολαύσεων (το 30%) είναι οι πιο σημαντικές αι-**

χρόνια «Μίαν εσπέραν ο Δ., ετών 28, ξυλουργός εν Πειραιεί, καιροφυλακτών εις τινα διασταύρωσιν επιρουβόλησε δια περιστρώφου κατά του εκείθεν διερχομένου Ο.–, ετών 32, λεβητοποιού, ον ετραυματίσεν σοβαράς. Ο δρόστης μετά την κρήξιν του παρεδόθη εις το τμήμα της γενικής ασφαλείας αυθορμητώς. Οι λόγοι, σίτινες εξώθησαν αυτόν εις το έγκλημα ήσαν οι εξής: Προ 9 ημερών αυτός μετά του Ο και 4 άλλων γνωστών διασκεδάζον εις τι ουζοπωλείον. Περί το μεσονύκτιον ο Δ περιήλθεν εις κατάστασιν νάρκης εκ ναρκωτικών, όπερ, κατά τον δρόστην εδόθη εις αυτόν υπό της ομάδος των γνωστών του. Μετ' ολίγον ανεχώρησεν αλλά παρά την κλατεϊαν Ιπποδαμείας, προεξάρχοντος του Ο. εις τινα στενωπόν εις τα Καμίνια, έρριξαν οι φίλοι του αυτόν χαμαί και αφού τον απεγύμνωσαν, δι' ισχυράς λαβής απέταμον τους όρχεις του, μετά ταύτα δε ο Ο. και οι 4 άλλοι εκ της ομάδος ησέλησαν επ' αυτού παρά φύσιν». Για τον αριθμό των ελληνων τοξικομανών βλ. τα πρακτικά της Βουλής, κατά τη συζήτηση του Ν.1729/1987 και ιδίως σελ. 4126. Ο Υπουργός Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Γ.Α. Μαγκάκης, είπε «... με τις μελέτες, που έχουν γίνει και στηριζόμενοι, κυρίως, στη μελέτη Στεφανή και στη μελέτη Μαρσέλου, οι οποίοι δεν δίνουν νούμερα, αλλά δίνουν ποσοστά, από ένα δείγμα κληθυσμού, οι ειδικοί στατιστικολόγοι μπορούν από το δείγμα και τα ποσοστά να οδηγηθούν κατά προσέγγιση στους συνολικούς αριθμούς και βγάλουν ότι στην Ελλάδα έχουμε 3-4.000 πράγματι εξηρημένους(«...» και γύρω απ' αυτούς τους 3.000-4.000 έχουμε περίπου 15.000 οι οποίοι έχουν κάνει χρήση, έχουν κάποια ανάμειξη με το κύκλωμα της χρήσης της ναρκωτικών...» βλ. και Μπεναρδή σ. 228, Παπαγεωργίου, Σταθία. Για την έκταση του προβλήματος στην Ευρώπη βλ. «PARLEMENT EUROPEEN».

20) Σημειώνεται ότι το 30% περίπου του συνολικού αριθμού αυτών που καταδικάζονται σ' όλη την Ελλάδα για ναρκωτικά, καταδικάζεται από το Εφετείο Αθηνών, βλ. Καράμπελα (α) σ.40.

τιες, αφού, σύμφωνα με την έρευνά μας, οι περισσότεροι απ' αυτούς που δοκίμασαν τα ναρκωτικά, ωθήθηκαν από τις αιτίες αυτές.

Γ. ΟΙ ΕΠΙΡΡΕΠΕΙΣ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Οι επιρρεπείς ή ευάλωτοι στα ναρκωτικά, είναι σήμερα περισσότεροι από κάθε άλλη εποχή. Ειδικότερα:

α) Τοξικομανείς γίνονται, αρκετοί (το 45%) που είναι «διαφορετικοί» από τους «φυσιολογικούς» νέοι (οι περισσότεροι απ' αυτούς που έγιναν τοξικομανείς είναι «διαφορετικοί» και από λόγους που έχουν σχέση και με την κληρονομικότητα. (Η Γενετική, η επιστήμη που ασχολείται μ' αυτήν, πολλά έχει να πει σχετικά), όχι όμως όλοι. Στην ομάδα αυτή (των «διαφορετικών»), περιλαμβάνονται όλοι αυτοί, που αποκλίνουν από το μέσο συνηθισμένο («φυσιολογικός» ονομάζεται) νέο, λόγω του ότι είναι: **ψυχικά ασθενείς ή διανοητικά καθυστερημένοι** (ολιγοφρονείς, δηλαδή, οι μικρόνοες, οι ηλίθιοι και οι βλάκες), ή **ψυχοπαθητικοί ή ψυχανώμαλοι και συναισθηματικά ανώριμοι**. Βέβαια μπορεί, αλλά όχι συχνά, να γίνει τοξικομανής και ένας φυσιολογικός νέος, γιατί τον ώθησαν στα ναρκωτικά, σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή, που έγινε ευάλωτος, κάποιες ισχυρές αιτίες, που δεν μπόρεσε να τις ξεπεράσει.

β) Οι πιο πάνω νέοι, συνήθως, ζουν σε περιβάλλον οικογενειακό (το 58%), φιλικό και κοινωνικό), που δεν τους βοηθάει να ξεπερνούν τις δυσκολίες, που αντιμετωπίζουν.

γ) Οι ίδιοι νέοι, που αποτελούν ομάδα αυξημένου κινδύνου για τα ναρκωτικά, όπως προαναφέρθηκε, δεν είναι, σχεδόν καθόλου, ενημερωμένοι, πριν αρχίσουν τα ναρκωτικά, για τους κινδύνους απ' αυτά. Επομένως και η οικογένειά τους και το σχολείο και η Πολιτεία οφείλουν να ενημερώσουν έγκαιρα, υπεύθυνα και κατά τρόπο πειστικό, τους νέους, για τους κινδύνους από τα ναρκωτικά, χωρίς, όμως να τους προκαλέσουν και την περιέργεια να τα δοκιμάσουν, με την άστοχη και αψυχολόγητη ενημέρωση. Η ενημέρωση, για το πόσο εύκολα γίνεται κανείς τοξικομανής, θα έχει καλύτερα αποτελέσματα απ' αυτά που έχει ο εγκληματοπροληπτικός σκοπός της ποινης. Έτσι, θα μειωθούν οι κίνδυνοι λήψεως ναρκωτικών από περιέργεια, απερισκεψία, προτροπή της παρέας και αναζήτηση νέων απολαύσεων, που είναι οι περισσότερες σημαντικές αιτίες, οι οποίες ωθούν στα ναρκωτικά.

δ) Οι παραπάνω «διαφορετικοί» νέοι, κατά κανόνα, δε διακρίνονται για την πίστη τους σε ιδανικά και κυρίως σ' αυτά που είναι πανανθρώπινα, για τα οποία σχεδόν, ποτέ δε θα θυσιάζαν τη ζωή τους. Το αντίθετο συμβαίνει για ό,τι έχει σχέση με την υλική πλευρά της ζωής. Τα κύρια ιδανικά τους είναι (φυσικά, τονίζεται, όχι όλων των νέων), η απόκτηση υλικών αγαθών και η υλική απόλαυση.

ε) Οι οικείοι πολλών τέτοιων νέων συντελούν, με τις σωστές ενέργειές τους, στο να μη καταλήγουν στα ναρκωτικά τα μέλη της οικογένειας. Αντίθετα, σε πολλές περιπτώσεις, η οικογένεια συντέλεσε, κατά τρόπο σημαντικό, στη δημιουργία τοξικομανούς μέλους της, όταν λειτούργησε αρνητικά.

Ο χωρισμός των γονέων, οι προστριβές τους²¹⁾, η αδιαφορία τους κλπ. ήσαν κά-

21) Να πώς περιγράφει μια έγγαμη, μητέρα δύο παιδιών, ηλικίας 21 ετών, την ψυχολογική της κατάσταση, από τις προστριβές των γονέων της: «Από μικρή μεγάλωσα σε περιβάλλον όπου οι καυγάδες ήσαν συχνόι

ποιες από τις αιτίες, σε αρκετές περιπτώσεις, που μπορεί να πει κανείς ότι συντέλεσαν στο πιο πάνω αποτέλεσμα. Γι' αυτό, τα μέλη κάθε οικογένειας και ιδίως οι γονείς, που έχουν μεταξύ τους και κάποιο άτομο με «διαφορετική» προσωπικότητα, πρέπει να προσέχουν ιδιαίτερα τη συμπεριφορά τους και ειδικότερα απέναντι στα παιδιά τους, που έχουν προσωπικότητα «διαφορετική» απ' αυτή του φυσιολογικού (συνηθισμένου) νέου. Έτσι, θα μειωθούν οι πιθανότητες να στραφούν στα ναρκωτικά. Φυσικά και η Πολιτεία πρέπει να δείξει έμπρακτα το ενδιαφέρον της, για τα προβληματικά αυτά άτομα, τα οποία, ακριβώς λόγω της προσωπικότητάς τους αυτής, αντιμετωπίζουν επιπλέον προβλήματα, σχετικά με τη μάθηση, ικανότητα εργασίας και επικοινωνίας, μ' αποτέλεσμα να τους προκαλούνται απ' αυτά ψυχολογικά προβλήματα και άγχος.

στ) Η προσπάθεια θεραπείας των τοξικομανών και ειδικότερα η προσπάθεια, για την ψυχολογική αποξάρτηση από τα ναρκωτικά, που θέλει πολύ χρόνο και μέσα (υλικά και ειδικούς), για να έχει θετικό αποτέλεσμα, πρέπει να αυξηθεί σημαντικά.

η) Οι περισσότεροι τοξικομανείς γίνονται και εγκληματίες, κυρίως έμποροι ναρκωτικών, μικρών, συνήθως, ποσοτήτων.

Δ. ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ (ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ)

Από τα πιο πάνω, συνοπτικά και πολύ γενικά και με την επιφύλαξη όσων ειπώθηκαν στην παρ. Α μπορεί να ειπωθεί ότι:

Ο σύγχρονος έλληνας τοξικομανής είναι⁽²²⁾, αρκετές φορές (το 45%), «διαφορετικός» από τους συνηθισμένους (φυσιολογικούς) νέους, από άποψη προσωπικότητας. Καταλήγει, συνήθως, στα ναρκωτικά είτε γιατί δεν μπορεί να καταπολεμήσει τη νοσηρή περιέργειά του ή την ακόρεστη φιληδονία του, λόγω της παρεκκλίνουσας προσωπικότητάς του, είτε γιατί αδυνατεί να διακρίνει τη δολιότητα των προτροπών της παρέας ή να αντισταθεί στη μόδα και πάλι λόγω της «διαφορετικής» του προσωπικότητας.

Στο να γίνει τοξικομανής, το πιο πάνω άτομο, συντελεί και το ότι βρέθηκε σε περιβάλλον, που δεν μπόρεσε να τον αποτρέψει απ' αυτά, ή, ακόμη χειρότερα, βρέθηκε σε περιβάλλον, που συντέλεσε θετικά, συνήθως, άθελά του, στο να καταλήξει σ' αυτά.

Ο τοξικομανής, τελικά, γίνεται και εγκληματίας ή και θύμα εγκλήματος, σε πολλές περιπτώσεις. Ίσως, όμως, αυτό να συνέβαινε και χωρίς τα ναρκωτικά, σε αρκετούς απ' αυτούς, λόγω της «διαφορετικής» προσωπικότητάς τους, που τους κάνει

μεταξύ του πατέρα μου και της μητέρας μου, καθώς επίσης και οι χωρισμοί. Εγώ από όλη αυτή την κατάσταση μεγάλωσα έχοντας μέσα μου ψυχολογικά προβλήματα. Μια εβδομάδα πριν αποπειραθώ να αυτοκτονήσω, τα προβλήματα για μένα ήταν περισσότερα καταπιεστικά. Οι γονείς μου με ενοχλούσαν με τα δικά τους προβλήματα και να με φορτώνουν ψυχολογικά. Είχα υπερένταση, υπόταση και αϋπνία. Την... αποφάσισα εντελώς ξαφνικά να τελειώσω τη ζωή μου, μη μπορώντας να ξεπεράσω τα προβλήματα. Κατά το μεσημέρι...»

22) Αντίθετα από το σύγχρονο έλληνα τοξικομανή, ο παλαιότερος έλληνας τοξικομανής ήταν: αναλφάβητος σε σημαντικό ποσοστό, ανήκε, σχεδόν πάντα, στις λαϊκές τάξεις και το μεγαλύτερο μέρος απ' αυτούς ήταν άνεργοι. Βλ. και την έρευνα Κουτσουμάρη (Ιατρική Εφημερίς 11, 15 και 25 Σεπτ. 1932), σύμφωνα με την οποία στους 865 τοξικομανείς, που ερεύνησε, διαπίστωσε ότι: το 99% ανήκαν στις λαϊκές τάξεις, το 66% είχε στοιχειώδη εκπαίδευση, το 60% ήταν άνεργοι, το 30% ήταν αναλφάβητοι.

επιρρεπείς στο έγκλημα (βλ. Στριγγάρη) γενικά ή λόγω του κακού περιβάλλοντος, στο οποίο βρέθηκαν, που δημιουργεί και αυτό, τις κατάλληλες συνθήκες, για να γίνει κανείς εγκληματίας, αν δεν υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες. Βέβαιο, όμως, είναι ότι πολλοί κατέληξαν στο έγκλημα μόνο εξαιτίας της τοξικομανίας. Ακόμη, αρκετοί κατέληξαν στο έγκλημα, γιατί συντέλεσε και η τοξικομανία. Επομένως και στην περίπτωση του τοξικομανούς, βρίσκουν εφαρμογή αυτά, που λέει ο MOENE «Το έγκλημα δεν είναι ένα απρόβλεπτο και ξαφνικό φαινόμενο, αλλά η κατάληξη μιας σειράς δυσμενών επιδράσεων σε μια προσωπικότητα σταδιακά αλλοιούμενη...»⁽²³⁾, ⁽²⁴⁾.

VI. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι στατιστικές, με αριθμούς για νεκρούς από ναρκωτικά, δεν παρουσιάζουν την πραγματικότητα, γιατί τα θύματά τους, συνήθως, δεν εμφανίζονται ως θύματα των ναρκωτικών. Ο θάνατος των ναρκομανών θα προκληθεί, τελικά, από κάποια οργανική βλάβη, που προκάλεσε η χρήση τους, όπως του ήπατος, από ανακοπή κ.λ.π. και αυτή θα γίνει γνωστή σαν αιτία θανάτου τους ή η αυτοκτονία κ.λ.π.

Η πραγματική αιτία θανάτου, που προκάλεσε την ανακοπή κ.λ.π., μπορεί να είναι η υπερβολική δόση ή η λήψη νοθευμένου ναρκωτικού, με επικίνδυνες ουσίες κ.λ.π.

Αυτό, συνήθως, δεν αναφέρεται στην ιατρική πιστοποίηση περί του θανάτου.

Απ' όσα αναφέρθηκαν, συνάγεται το συμπέρασμα ότι, υπάρχει πρόβλημα ναρκωτικών αρκετά ανησυχητικό και για την Ελλάδα και, ακόμη, ότι στον τόπο μας τοξικομανείς γίνονται συνήθως οι «διαφορετικοί» ή αλλιώς οι «προβληματικοί» νέοι, με την έννοια που αναφέρθηκε.

Δηλαδή, τοξικομανείς γίνονται οι λιγότερο ανθεκτικοί στις αντιξοότητες της ζωής, που δε νιώθουν ασφάλεια και σιγουριά, αλλά καταλαμβάνονται από άγχος. Ακόμη, αν και μεγαλώνουν δεν ωριμάζουν ψυχοσυναισθηματικά, δεν έχουν πίστη και υψηλά ιδανικά και δεν συνειδητοποιούν ότι έχουν και μειονεκτήματα. Μ' άλλα λόγια δεν αποδέχονται τον ίδιο τους τον εαυτό όπως είναι κ.λ.π.

Δεν επιχειρήθηκε να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα που προκαλούνται απ' αυτές τις διαπιστώσεις.

Αναρωτιέται, όμως, κανείς, γιατί γίνεται κάποιος «διαφορετικός» ή «προβληματικός»;

Ποιός και τι του διαμόρφωσαν αυτή την προσωπικότητα;

Θα μπορούσε, άραγε, να μη γίνει έτσι και, τέλος, υπάρχει δυνατότητα αναμόρφωσής του;

Απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα δίδεται από τους κοινωνιολόγους, ψυχολό-

23) MOENE (ELINQUANCE JUVENILE ET ENFANCE EN DANGER, LYON, 1960 σ. 141).

24) Κατά τον καθηγητή της Ψυχιατρικής και Νευρολογίας κ. Κωνσταντινίδη «δυσμενείς εξωτερικοί όροι... ουδέν κακόν απεργάζονται, όταν η ιδιοσυστασία δεν παρουσιάζει την ανάλογον προδιάθεσιν. Αντιστρόφως, παρά τους ευνοϊκούς όρους δυνατόν να επέλθῃ ψυχική διαστρέβλωσις όταν υπάρχει ιδιοσυστατική προδιάθεσις. Υπαρχούσης της προδιαθέσεως, ελαφρώς δυσμενείς όροι αρκοῦν ἵνα ἐπιφέρουν τὴν καρέκκλισιν (...) Ἡ ἐν αγαθῷ περιβάλλοντι λανθάνοντως διακειμένη ψυχικὴ προδιάθεσις, δύναται ἐν μη αγαθῷ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ψυχικὰς ἀνωμαλίας. Λίαν δυσμενείς ὅροι δύνανται ἐπίσης ἀνευ ἀνωμάλου ιδιοσυστασίας νὰ ἐπιφέρουν τὸ αὐτό», βλ. «Αἰτία των ψυχοπαθολογικῶν και αντικοινωνικῶν ἐκδηλώσεων των παιδῶν. Το θέαμα ως αἴτιον στην ἐκδοση «Θέαμα και νεότης» 1962, σ. 33.

γους, ψυχιάτρους, παιδαγωγούς κ.λ.π. Η δική μας απάντηση είναι μόνο τελείως γενική.

Η Πολιτεία, μέσω του σχολείου, κυρίως, και η οικογένεια πρέπει να έχουν σαν στόχο τη διαμόρφωση ισχυρής προσωπικότητας, που θα πιστεύει σε ανώτερα ιδανικά. Έτσι, το άτομο θα γίνει ικανό να αντέξει στις δυσκολίες της ζωής. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι η υπερπροστασία οδηγεί στη διαμόρφωση ασθενικών χαρακτήρων. Η μειωμένη αντοχή οδηγεί αυτόν που βρίσκεται μπροστά σε δυσκολίες, στην τάση για φυγή, που την ικανοποιούν πρόσκαιρα, αλλά καταστρεπτικά, τα ναρκωτικά.

Ατυχώς στην εποχή μας, η προσωπικότητα του νέου (όχι, φυσικά, όλων), διαμορφώνεται έτσι, ώστε, τελικά να θέλει μόνο να απολαμβάνει και όχι και να δίνει. Όταν βρει δυσκολία, στην ικανοποίηση της τάσης του να απολαμβάνει, καταφεύγει στα ναρκωτικά, νομίζοντας ότι έτσι αποφεύγει τις δυσκολίες. Το ίδιο κάνει, όταν νομίζει ότι σ' αυτά θα βρει μια νέα ηδονή.

Μετά απ' αυτά φαίνεται καθαρά ότι το «πρόβλημα ναρκωτικά» είναι αναγκαίο αποτέλεσμα και της προσωπικότητας, που διαμορφώνεται στην εποχή μας. Επομένως, αν δε διαμορφώσουμε προσωπικότητες ισχυρές, («μη προβληματικές») που θα εμπνέονται και θα καθοδηγούνται από υψηλά ιδεώδη, δεν πρέπει να περιμένουμε μείωση της εξάπλωσης της χρήσης των ναρκωτικών, όσο αυστηροί και αν είναι οι νόμοι και η εφαρμογή τους. Το συμπέρασμα αυτό δεν ισχύει μόνο για τους έλληνες νέους, αφού παρατηρείται ότι, τουλάχιστον στις αναπτυγμένες χώρες, τα ίδια άτομα, δηλαδή τα «διαφορετικά» συνήθως γίνονται τοξικομανείς και μόνο οι αιτίες έχουν διαφορετική σημασία από τόπο σε τόπο. (βλ. και Cancrini, Arnao, Blumir).

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΓΙΟΥΤΑΝΤΗ Γ. (α) «Τοξικολογία» 1973, (β) «Ιατροδικαστικά θέματα».
2. ARNAO GIANCARLO (α) «Κοκαΐνη», μεταφρ. Ν. Αλιβιζάτος, Αθήνα 1982.
3. ARNAO GIANCARLO (β) «Το απαγορευμένο χόρτο Μαριχουάνα», μετάφρ. Ν. Αλιβιζάτος Αθήνα 1983.
4. ΑΛΕΞΙΑΔΗ ΣΤ. «Ανακριτική» 1986.
5. ΑΒΡΑΜΙΔΗ ΑΘ. «Η αλήθεια για τα ναρκωτικά», 1981.
6. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. «Δικαστική ψυχολογία» Αθήνα 1917.
7. BLUMIR GUIDO «Ηρωίνη», μετάφρ. Ν. Αλιβιζάτος, Αθήνα 1982.
8. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ Κ. «Πρόληψις και καταστολή της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών, διά μη θεραπευτικούς σκοπούς» 1977.
9. ΒΑΡΩΝΟΥ Δ. «Ιατρική Φαρμακολογία» Αθήνα, 1976.
10. ΓΑΡΔΙΚΑ Κ. «Εγκληματολογία» Τ.Α. 1966.
11. ΓΑΡΔΙΚΑ Κ. «Τα παρορμητικά εγκλήματα» Π.Χρ.ΙΕ/65 και 129 κ.επ.
12. ΓΑΡΔΙΚΑ Κ. «Αι ειδικά κατηγορίες εγκληματιών και η μεταχείρησις αυτών» Αθήνα 1970.
13. ΓΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ Α. «Παραδόσεις Εγκληματολογίας» Αθήνα, 1979.

14. ΔΑΡΑ ΙΩ. «Ο εμπρησμός» Αθήνα, 1973.
15. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ ΗΛ. «Μεταχείριση του εγκληματία», Αθήνα 1981.
16. DOLL PAUL-JULIEN «LA LUTTE CONTRE LA TOXICOMANIE», PARIS 1972.
17. ΔΑΒΑΡΟΥΚΑ-ΣΟΥΡΕΤΗ «Τοξικομανία-Προβλήματα κι' Αλήθειες».
18. ΖΑΪΡΗ Μ. «Ναρκωτικά και Нарκομανείς», 1981.
19. ΖΑΜΠΕΛΗ ΓΕΡ. «Στην κόλαση των ναρκωτικών» Αθήνα 1983.
20. CANCRINI LUIJI, «TOSSICOMANIE».
21. ΚΑΨΑΣΚΗ Δ. «Κυνηγοί του εγκλήματος», Αθήνα 1953.
22. ΚΑΜΑΡΟΥΛΙΑ Δ. «Μαριχουάνα-Χασίς» Περιοδικό «Σωτηρία» Τ.3 τεύχ. 3/81.
23. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ Λ. «Η νομοθετική αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών», Αθήνα, 1985(α).
24. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ Λ. «Ο τοξικομανής εγκληματίας», Αθήνα, 1988(γ).
25. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ Λ. «Τα κίνητρα των εγκληματικών πράξεων και η σημασία τους στον ποινικό κώδικα» «Νομικό Βήμα» 1985, σ.576 κ.επ. (β).
26. ΚΟΚΟΛΑΚΗ ΕΜΜ. «Αι ναρκωτικά ουσία» περιοδ. «Δικαιοσύνη», 1972.
27. ΚΟΚΟΛΑΚΗ ΕΜΜ. «Αι μορφαί υφ' ας εμφανίζεται σήμερον το έγκλημα» - Δικαιοσύνη, Αθήνα 1973.
28. ΚΟΥΤΣΕΛΙΝΗ Α. «Στοιχεία διαφορικής διαγνώσεως των τοξικομανών στα «Ιατρικά Χρονικά» 14, 136, 227, 234.
29. ΚΟΥΤΣΕΛΙΝΗ-ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ «Ναρκωτικά-Συνοπτική παρουσίασις» 1972.
30. ΚΟΥΤΣΕΛΙΝΗ ΑΝΤ. «DOPING» 1986.
31. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ Κ. «Θέαμα και Νεότης» 1962.
32. ΜΠΑΛΕΡΜΑ ΕΥΑΓ. «Το ημερολόγιο ενός βαρupoινίτη», 1980.
33. ΜΑΡΣΕΛΟΥ Μ. «Ναρκωτικά», 1986.
34. ΜΕΣΗΜΕΡΗ ΣΤ. «Η ψυχολογία των ναρκομανών», 1981.
35. ΜΑΣΤΑΚΟΥΡΗ Ν. «Το έγκλημα της αιμομιξίας», Αθήνα 1979.
36. ΜΠΕΖΑ ΛΟΥΚΙΑ «Ανήλικοι παραβάτες», 1985
37. ΜΠΕΝΑΡΔΗ «Εγχειρίδιο Ιατροδικαστικής», Αθήνα 1985.
38. ΜΠΟΥΚΗ Δ. «Τα ναρκωτικά» σήμερα.
39. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ν. «Ναρκωτικά: Φαρμακολογικές και βιοχημικές επιδράσεις στο Φαρμακευτικό Δελτίο τ. 371/1983.
40. ΟΜΙΛΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ « Η απειλή των ναρκωτικών-πρακτικά σεμιναρίου», Αθήνα 1978.
41. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΩ. «Έλληνες σπουδαστές και ναρκωτικά», Αθήνα 1982. «Το γλωσσικόν ιδίωμα των τοξικομανών, μελ. στα «Αστυνομικά Χρονικά» τ.ΚΕ/682, μελ. στην «Επιθεώρηση Χωροφυλακής» Τ.13 τεύχ. 145 (1982).
42. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Ν. «Εφηβεία, η ηλικία των προβλημάτων», Αθήνα, 1978.
43. ΠΑΠΑΖΑΧΑΡΙΟΥ Ι. « Η τοξικομανία και η σχέσις αυτής προς την εγκληματικότητα», Αθήνα 1977.
44. ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν.-ΣΠΥΡΟΓΛΟΥ ΣΠ.-ΓΙΑΤΡΑ Κ. «Ναρκωτικά και τοξικομανία», Αθήνα 1981.
45. ΠΑΝΟΥΣΗ Γ. «Ναρκωτικά» Αθήνα 1981.

46. ΠΑΝΟΥΣΗ Γ. «Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι της εγκληματογένεσης», 1985.
47. PARLEMENT EUROPEEN «DOCUMENTS DE SEANCE» 1981–1982.
48. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Σ. «Εγχειρίδιο Κοινωνικής ψυχολογίας», Αθήνα 1986
49. PELICIER YVES et GUV. THIVILIER «LA DROGUE», 1972.
50. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Ι.-ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ Ι. «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Αθήνα 1972.
51. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩ. «Ψυχολογική ανάλυση της ποινικής Δίκης», Αθήνα 1917.
52. ΣΠΙΝΕΛΛΗ Κ. «Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων», Αθήνα 1982.
53. ΣΤΕΦΑΝΗΣ και ΣΥΝΕΡΓΑΤ. «Θέματα Ψυχιατρικής», Αθήνα.
54. ΣΤΑΘΕΑ Γ. «Εγχειρίδιον Ανακριτικής», Αθήνα 1973.
55. ΣΤΡΙΓΓΑΡΗ Μ. «Στοιχεία Ψυχιατροδικαστικής», έκδ. 1959.
56. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ Ν. «Ο εταιρισμός».
57. ΤΣΑΛΙΚΟΓΛΟΥ–ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Φ. «Ναρκωτικά–Ψυχολογικές όψεις ενός πολυδιάστατου φαινομένου» περ. «Κοινωνία και Οικονομία», Ιούνιος 1981.
58. UNITED NATIONS «BULLETIN ON NARCOTICS», VOL XXX III No 1,2,3, N. YORK 1981.
59. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗ ΙΑΚ. «Ανακριτική–Δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεσις» Αθήνα 1984.
60. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ Ι. «Εγχειρίδιον Δικαστικής Ψυχολογίας» τεύχ. Α. Θεσσαλ. 1981.
61. ΦΙΛΙΑ Β. «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις», Αθήνα 1983, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».
62. ΦΩΤΑΚΗ Ν. «Θέματα Δικαστικής Ψυχολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής» Τ.Ι. τεύχ. β.
63. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗ ΙΩ. «Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων», 1987.